

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ
(НА МАТЕРІАЛІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ)**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0358-ап-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно) перша англійська
освітньої програми Переклад (англійський)
Калюжна Юлія Вікторівна

Керівник к.ф.н., проф. Клименко О.Л.

Рецензент к.ф.н., проф. Шевченко О.І.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
 Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
 Освітній ступень магістр
 Спеціальність 035 Філологія
 Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) –
перша англійська
 Освітня програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри теорії та
практики перекладу з англійської мови
к.ф.н., доц. Запольских С.П.
 «___» _____ 2019 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

КАЛЮЖНІЙ ЮЛІЇ ВІКТОРІВНІ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту): «Порівняльна характеристика фінансової термінології англійської та української мов (на матеріалі фінансової звітності підприємств)»
 Керівник кваліфікаційної роботи (проекту): Клименко Ольга Леонідівна, к.н.ф., професор
 затверджені наказом ЗНУ від «22» квітня 2019 року № 596-с
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту): 10 січня 2020 року
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): спеціалізовані словники, фінансова звітність підприємств, матеріали аналітичних фінансових агентств, монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і закордонних авторів.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
визначення понять «термін» та «терміносистема»; основні вимоги до термінів; процеси термінологізації та детермінологізації в порівнювальних мовах; структурно-дериваційний аналіз фінансової термінології порівнювальних мов; семантичні особливості англійської фінансової термінологіки у порівнянні з українською; основні типи відтворення термінології англійської та української мов при перекладі фінансової звітності підприємств.
5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Клименко О.Л., к.ф.н., проф.	03.04.2019	03.04.2019
Розділ 1	Клименко О.Л., к.ф.н., проф.	03.05.2019	03.05.2019
Розділ 2	Клименко О.Л., к.ф.н., проф.	07.10.2019	07.10.2019
Висновки	Клименко О.Л., к.ф.н., проф.	04.11.2019	04.11.2019

6. Дата видачі завдання: 04 лютого 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук нових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	лютий – квітень 2019	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень – червень 2019	виконано
3.	Написання вступу	вересень 2019	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	вересень 2019	виконано
5.	Написання практичного розділу	жовтень – листопад 2019	виконано
6.	Формулювання висновків	листопад 2019	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2019	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	січень 2020	виконано
9.	Захист	січень 2020	виконано

Автор несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Студент _____ Ю.В. Калюжна

Керівник роботи (проекту) _____ О.Л. Клименко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ В.В. Погонєць

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 77 стор., 83 джерел, 2 додатки.

Об’єкт дослідження: термінології сучасних англійської та української мов, які застосовуються при складанні фінансової звітності за міжнародними та національними стандартами.

Мета роботи: виявлення структурно-дериваційних, семантичних та перекладацьких параметрів фінансової термінології, яка використовується при складанні фінансової звітності, англійською та українською мовами.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення термінології вивчали А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк, А.В. Крижанівська, В. М. Лейчик, Д. С. Лотте, Т.А. Косаревська, О. О. Реформатський, О.В. Суперанська, В. Д. Табанкова, Н. Felber, J. Nau, O. Mann, J. S. Sager та інші.

Отримані результати: виявлено структурно-семантичні особливості фінансової термінології англійської та української мов, яка використовується при складанні фінансової звітності. Серед термінологічних номінантів можна визначити два основні найбільш активні структурні типи: терміни-слова і терміни-словосполучення. Для фінансової терміносистеми англійської мови характерним є переважання суфіксальних дериватів над префіксальними. Префіксація в українській терміносистемі представлена одиницями, більшість з яких є іншомовного походження. Термінотворчий потенціал суфіксів значно перевищує словотвірні можливості префіксів. Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквівалента, аналога та описовий переклад. Деякі типи перекладацьких трансформацій, зокрема транскодування, транскрипція, транслітерація значення є найпоширенішими.

Ключові слова: *термін, терміностистема, терміни фінансової звітності, структурно-семантичний аналіз термінів фінансової звітності*

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	9
1.1 Визначення понять «термін» та «терміносистема».....	9
1.2 Основні вимоги до термінів	16
1.3 Процеси термінологізації та детермінологізації в порівнювальних мовах.....	23
РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ	31
2.1 Структурно-дериваційний аналіз фінансової термінології порівнювальних мов.....	31
2.2 Семантичні особливості англійської фінансової термінолексики у порівнянні з українською.....	49
2.3. Основні способи відтворення термінології англійської та української мов при перекладі фінансової звітності підприємств.....	62
ВИСНОВКИ	7
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТОК А	80
ДОДАТОК Б	84

ВСТУП

Розвиток глобалізації у світі створює передумови для розроблення і впровадження загальноприйнятих вимог до складання фінансової звітності. Саме тому більшість країн використовують міжнародні стандарти фінансової звітності та затверджують їх на законодавчому рівні. Перехід України до міжнародних стандартів фінансової звітності є викликом для вітчизняних перекладачів. Успішна адаптація Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні можлива лише за умови коректного використання фінансово-економічної терміносистеми даного напрямку.

Детальним дослідженням питань термінології займалися А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, А. В. Крижанівська, В. М. Лейчик, Д. С. Лотте, Т. А. Косаревська, О. О. Реформатський, О. В. Суперанська, В. Д. Табанкова, Н. Felber, J. Nau, O. Mann, J. S. Sager та інші. Особливу увагу дослідженню саме фінансово-економічної терміносистеми приділяли Л. Й. Бондарчук, А. В. Грицьків, О. І. Дуда, О. М. Лотка, Г. В. Чорновол, Д. П. Шапран та інші.

Актуальність роботи зумовлена тим, що попри значний інтерес до проблематики дослідження фінансово-економічної терміносистеми фінансової звітності та велику кількість наукових праць, у лінгвістиці досі існують дискусійні положення стосовно перекладу фінансової звітності, зокрема, не розроблені перекладні словники, які призначені саме для фахівців, що займаються складанням і перекладом звітності за міжнародними стандартами.

Об'єктом дослідження є термінології сучасних англійської та української мов, які застосовуються при складанні фінансової звітності за міжнародними та національними стандартами.

Предметом дослідження є концептуальні та структурно-семантичні особливості фінансової термінів англійської та української мов, що застосовуються при складанні фінансової звітності за міжнародними та національними стандартами.

Метою дослідження є виявлення структурно-дериваційних, семантичних та перекладацьких параметрів фінансової термінології, яка використовується при складанні фінансової звітності, англійською та українською мовами

Для дослідження поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

- 1) проаналізувати визначення понять «термін», «термінологія» та «терміносистема»;
- 2) з'ясувати основні вимоги до термінів;
- 3) розкрити процеси термінологізації та детермінологізації в порівнювальних мовах;
- 4) провести структурно-дериваційний аналіз фінансової термінології порівнювальних мов;
- 5) виявити семантичні особливості англійської фінансової термінологіки у порівнянні з українською;
- 6) описати основні способи відтворення термінології англійської та української мов при перекладі фінансової звітності підприємств.

Матеріалом дослідження стали тлумачний словник термінів аналітичного агентства “Stakeholder” з діючих та нових Міжнародних стандартів фінансової звітності, фінансова звітність 10 підприємств англійською та українською мовою.

Методи дослідження. Дослідження здійснювалось на основі використання таких методів та прийомів: лінгвістичного спостереження та аналізу, описового і компонентного методів, методу аналізу словникових дефініцій та кількісних підрахунків.

Наукова новизна полягає у визначенні особливостей формування та внутрішньо системних характеристик фінансово-економічних терміносистем англійської та української мов, що використовуються у фінансовій звітності підприємств, та виявленні закономірностей та основних способів їх відтворення в двосторонньому перекладі.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів при укладанні словників для перекладу фінансової звітності підприємств відповідно до вимог МСФЗ та у професійній діяльності практикуючого перекладача, а також на практичних заняттях з англійської мови професійного спрямування та під час лекційних та практичних занять з фахових дисциплін для студентів економічних спеціальностей.

Робота пройшла **апробацію** на науково-практичній студентській науковій конференції «Різдвяні читання» (2019) і рекомендована до публікації.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатку та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі розглянуто теоретичні засади дослідження фінансової термінології, розглянуто процеси термінологізації та детермінологізації в порівнювальних мовах.

Другий розділ містить порівняльний аналіз структурно-семантичних особливостей фінансової термінології англійської та української мов та способів їх відтворення в двосторонньому перекладі.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи. Додаток містить добірку із 230 термінів української та англійської мов, які використовуються при складанні фінансової звітності, та їх перекладацькі відповідники.

Загальна кількість сторінок 77, кількість використаних джерел 83.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

1.1 Визначення понять «термін» та «терміносистема»

Протягом останніх десятиріч опубліковано низку наукових праць, присвячених найрізноманітнішим проблемам українського термінознавства (Н. Андрейчук, М. Єльнікова, В. Іващенко, Т. Кияк, І. Кочан, З. Куделько, Л. Митрохина, Т. Панько, Ю. Прадід, Л. Симоненко). Зокрема, наявні наукові дослідження, в яких досліджується вплив інновацій на стабільність мовної системи та на її граматичну будову (Є. Карпіловська), також учені привертають увагу до логіколінгвістичних проблем технічної термінології та особливостей її творення (І. Ковалик), особливостей термінізації абстрактних іменників (В. Грещук), аналізуються синтаксичні та словотвірні особливості, зокрема й термінологічних сполук (В. Кононенко). Акцентується увага на джерелах українського термінотворення (Т. Лещук), проблемах адекватного перекладу термінів із англійської мови українською (М. Лозинський), характеризуються особливості стандартизації термінів та визначень (Г. Миронюк), привертається увага до симптомів та синдромів сучасного термінотворення (П. Селігей).

Також описується галузева термінологія, наявна в сучасній тлумачній лексикографії (Л. Томіленко), історичне термінознавство в Україні наприкінці ХХ - на початку ХХІ століття та інноваційні процеси в науковій термінології (Л. Туровська). Нині наявні наукові дослідження, присвячені окремим аспектам студіювання галузевої термінології (О. Стишов, Л. Філюк, Г. Со-лоїденко, Е. Огар, М. Процик, М. Медведь).

Поява нового терміна у мові свідчить про завершення наукового пізнавального процесу, репрезентоване терміном наукове поняття є відносною істиною, оскільки процес пізнання безконечний [Швейцер 2009, с. 23]. Поряд з термінами, що вживаються протягом значного періоду, є багато позначень, властивих певному періодові: є слова що творяться заново з того самого морфемного матеріалу, означаючи пов'язане або не пов'язане з попереднім поняття або запозичаючись з іншої мови чи створюється новий, невідомий досі термін.

За твердженням О. О. Реформатського, в періоди активного розвитку науки й техніки, особливо в наші дні, коли бурхливими темпами відбувається науково-технічна революція, термінологічна лексика потужним струменем вливається в лексичний склад мови [Реформатський 1986, с. 165].

Термін - це основна одиниця науки, спеціальних галузей знань і сфер діяльності людини, покликана номінувати об'єкти і процеси і одночасно служити засобом пізнання навколишнього світу. У зв'язку з розвитком науки і техніки, з'явилося безліч нових понять, які потребують термінологічному оформленні та впорядкування в вигляді спеціалізованих терміносистем, знання яких необхідно в професійній діяльності різних галузей.

За твердженням Суперанської А.В. термін зберігаючи зовнішній вигляд слова відмежовується від нього своїм змістом, тобто у терміна на першому місці його зміст, а форма, на ранніх етапах його творення може бути нечіткою, неуставленою, потребує уточнення [Суперанська 2003, с. 112]. Терміни, що позначають поняття окремих конкретних галузей науки або техніки, об'єднуються у спеціальні термінологічні системи (термінології) з властивими їм закономірностями внутрішньої організації, взаємовідношень між відповідними номінативними одиницями. Згадані ознаки терміна мають статус диференційних, бо реалізуються лише в межах кожної окремої термінологічної системи (замкненої, кількісно обмеженої множини слів і словосполучень на відповідному етапі розвитку тієї або іншої галузі наукового знання і лексичного складу мови).

Підкреслюючи важливе місце термінологічної лексики у словниковому складі української літературної мови, вчені-лінгвісти проникнення термінології в усі сфери людської діяльності вбачають в невинному розвитку науки і техніки, дослідженні у різних галузях знань, міжнародній співпраці вчених, митців, діячів суспільно-політичного напрямку, технічного й комерційного співробітництва та інших форм стосунків між народами й державами. Проте основні вимоги, які ставлять учені до термінів, поки що сформовані не цілком виразно, адже дехто з дослідників, наприклад, нараховує одинадцять вимог до визначення термінів, але деякі з них стосуються не тільки термінів, а й великою мірою нетермінологічної лексики. Та всі дослідники одностайні в тому, що термін повинен характеризуватися лаконічністю, моносемічністю, відсутністю омонімів, синонімів тощо. Термін не може містити надлишкової інформації, він повинен точно співвідноситись із поняттям.

Що до визначення поняття нового терміна, то на думку Кияка Т. Р., воно включає в себе потребу називати нові предмети, поняття, явища, якості, властивості, дії, а іноді для заміни вже існуючих назв іншою, точнішою і зручнішою для фахового спілкування [Кияк 2008, с. 183]. За твердженням автора праці «Нарис історії української граматичної термінології» Дуда О.І., нові терміни не просто «з'являються», вони придумовуються, утворюються свідомо, обов'язково мотивуються, чим відрізняються від звичайного слова, а для найточнішого вираження поняття в терміні до мінімуму зводиться емоційне забарвлення [Дуда 2001, с. 7].

Поняття *новий термін* базується на визначенні поняття термін, зберігаючи основне трактування, розширює його часовими межами творення. Особливістю нового терміну, як і усталеного терміну, що різнить його від загальноживаного слова є чітке, доступне та найкоротше мовне оформлення, характерними рисами якого є:

- вираження найбільш суттєвих специфічних ознак поняття;

- точність значення, однозначність, повна або майже повна відсутність синонімів;
- вмотивованість, відпрацьованість у творенні;
- відсутність емоційного забарвлення;
- з формального боку - короткість і чіткість, ясне для сприймання формулювання у задовільному мовному оформленні [Д'яков 2000, с.93].

Комарова Ю. А. при визначенні поняття новий термін опирається на концепт неоніма (концепт квебекського лінгвісти Г. Рондо, трактується як термінологічний неологізм), вказуючи на те, що новим є термін що входить до професійного мовлення в результаті відкриття нового концепту, який функціонує в науковому середовищі й згодом потребує свідомої номінації [Комарова 2007, с. 66]. У поглядах Г. Рондо відмінність неологізму (нового слова) та неоніма (термінологічного неологізму) у фіксуванні етапу життя: для першого - він завершується фіксацією в словниках, а для другого цього не достатньо, бо він має бути перевірений шляхом додаткового звертання до найсвіжішої науково-технічної документації та до висновків експертів [Комарова 2007, с. 66].

І.К. Білодід зазначає, що творення нового терміна відбувається складанням двох або кількох слів, з метою найчіткіше назвати наукову реальію, адже термін – це одиниця мови, покликана виражати поняття науки, техніки та інших спеціальних галузей [1].

Думка про необхідність виникнення нового терміна, з метою досконалості терміна, підтримується Н.С. Бутько, називаючи його методом творення нових термінів, або методом моделей. Завдяки йому новий термін твориться з декількох морфем, кожна з яких слугує однією з характеристик відповідного матеріалу. Внаслідок цього подібні за принципом дії, засоби, технічні прилади, схожі за складом отримують схожі написання та звучання [Лотка 2000, с. 55].

Дослідник нових термінів Никитин М. В. шляхи творення нових термінів вбачає у:

- 1) творенні нових термінів шляхом переосмислення значення;
- 2) творенні нових термінів від власних імен авторів, винаходів, розробок;
- 3) творенні термінів-словосполучень абревіатур [Никитин 2008, с.22].

Засновник термінологічної школи, відомий термінознавець Д. С. Лотте зазначає, що термін неможливо розглядати і оцінювати ізольовано, незважаючи на те, що виокремлено він задовольняє вимоги стислості, індивідуальної доцільності і таке інше, він не завжди зможе бути застосованим, адже всі ці якості можуть бути оцінені лише в точності всієї системи термінів.

Саме тому погоджуємось з думкою Панько Т. І. про те, що термінологія, яка входить до складу спеціальної лексики, є найбільш динамічною частиною лексико-семантичної системи мови, у якій найяскравіше проявляється специфіка словникового запасу людей, що належать до однієї професійної групи, адже терміносистема – це природно-штучні, відкриті, динамічні системи, що розвиваються одночасно з наукою.

У словнику лінгвістичних термінів до поняття «термінологія» подано таку дефініцію: «Система термінів певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя» [Панько 1979, с. 56]. Симоненко Л. О., Стишов О. А., Панько Т. І., даючи визначення терміна «термінологія», виокремлюють її як науку про терміни, тобто систему позначень наукових і професійних понять будь-якої однієї галузі [Симоненко 1994, с. 200]. Хоч у наведених визначеннях окреслення поняттєвого обсягу терміна «термінологія» й подається з використанням поняття система, однак більшість сучасних термінологічних досліджень доводять, що такі терміни, як «термінологія» й «терміносистема» не є ідентичними за своїм поняттєвим обсягом.

У Словнику лінгвістичних термінів подано таке визначення термінології: «Термінологія – сукупність термінів якоїсь галузі науки,

техніки, мистецтва або всіх термінів даної мови» [Ахманова 2004, с. 68] Симоненко Л. О. пропонує таке визначення: «Сукупність спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та втілюють результати теоретико-пізнавальної діяльності людини, становлять термінологію». [Симоненко 1994, с. 199]

У свою чергу термінознавець Нікітін М. В. зауважує, що поняття «термінологія» можна розглядати як у вузькому, так і в широкому розумінні. На думку дослідниці, у сучасному мовознавстві термінологією називають, по-перше, науку про терміни, по-друге, накопичений і використовуваний нацією протягом її пізнавально-інтелектуального розвитку термінофонд (українська термінологія), по-третє, окрему групу слів-термінів (галузева або фахова термінологія). Поняття «українська термінологія» із загально-лінгвістичного погляду позначає певну групу слів у мові; із лексикологічного – шар спеціальної лексики в загальному лексичному складі мови, що за певними ознаками протистоїть іншим шарам лексики. Галузевою ж термінологією є така, що її використовують у певній галузі знання та діяльності [Нікітін 2008, с. 20].

Івіна Л. В. дотримується наступної розробленої дефініції: «Терміносистема - це сукупність термінів, що забезпечують номінацію основних понять певної галузі знань і сфери діяльності, пов'язаних між собою логічними, семантичними і іншими відносинами» [Івіна 2003, с. 31].

Характерною рисою спеціалізованих терміносистем є те, що в країнах, що розвиваються, у галузях знань і нових сферах діяльності людини на сучасному етапі для позначення виявляються процеси і взаємозв'язки об'єктивного світу, все більшого поширення набуває запозичення слів і словосполучень з модифікацією їх первісного змісту. Саме ця особливість породжує основну масу помилок вживання термінів в невірному лінгвістичному контексті, перекладацькі неточності і просто спотворення сенсу всього висловлювання.

На перших порах дослідження фахових мов стосувалося тільки професійної лексики. Лише недавно воно виокремилося у власну гілку лінгвістики, хоча залишається дуже тісно пов'язаним із 4 термінознавством. Фаховою мовою можна називати сукупність усіх мовних засобів, які застосовуються у професійно замкнутій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері. До цієї дефініції варто додати ще й той факт, що функціонування фахової мови забезпечує винятково чітко встановлена термінологія.

Усю лексику фахового тексту Кияк поділяє на 4 види:

- 1) терміни даної галузі, які мають власну дефініцію;
- 2) міжгалузеві загальнонаукові термінологічні одиниці (у т.ч. терміни суміжних наук) – наприклад, поширені терміни філософії, політології, математики, філології і т.п.;
- 3) напівтерміни або професіоналізми, до яких можна віднести і номенклатури, щоправда, професіоналізми, як правило, можуть тлумачитися, на противагу номенклатурним одиницям;
- 4) професійні жаргонізми, які не претендують на точність та однозначність, мають великий рівень образності та емоційно забарвлене значення. [Кияк, 2008, с. 3].

Грицьків А. В. ототожнює поняття терміносистеми і термінології, підкреслюючи: «Коли відмінність між термінологією та терміносистемою й існує, то вона настільки нечітка, що ми вважаємо непотрібним їх розрізняти, тим більше, що вона, кількісна, а не якісна (не сутнісна, бо за такої малої різниці не починає діяти діалектичний закон переходу кількості в якість). У разі «перетворення» термінології на терміносистему ми маємо не зміну організації певної сукупності термінів, а лише її доповнення» [Грицьків 2004, с. 5]. Своєрідну дискусійність у поглядах науковців долає позиція, окреслена Пілецьким В. К, який стверджує, що «термінологія існує в мові не ізольовано, а в діалектичній єдності та взаємозв'язку з усіма шарами загальнонародної мови, тому найменування спеціальних понять, закріплених

у конкретній терміносистемі, розглядається як відносно самостійний процес термінологічної номінації, що є різновидом загальномовного механізму» [Пілецький 2009, с. 51].

1.2 Основні вимоги до термінів

Фахівці виділяють ряд лінгвістичних і екстралінгвістичних властивостей терміну. Набір властивостей варіюється в працях вчених. Найбільш часто згадуються такі властивості термінологічної лексики: однозначність, точність, стислість, системність, стилістична нейтральність, відсутність модальної і стилістичної функції, байдужість до контексту, відсутність синонімів і омонімів в межах однієї термінологічної системи, милозвучність, експресивна нейтральність, відносна незалежність від контексту і ін. Розглянемо докладніше деякі з цих властивостей.

Одні вчені вважають, що термін однозначний, інші допускають його багатозначність, а треті стверджують, що він має тенденцію до однозначності. Реформатський О. О. роз'яснює, що «однозначність терміна слід розуміти в межах термінологічного поля» [Реформатський 1986, с. 174].

Ідеальний термін повинен бути однозначним. Однозначність терміна можна характеризувати наступним чином:

1. Термін реєструє поняття, уточнює і відокремлює його від суміжних областей.

2. Багатозначність терміна є недоліком, тому що створює плутанину. Термін існує не тільки в лексичній системі мови, але і в системі понять тієї чи іншої науки. Так, Володіна М. Н. вважає, що «ідеальні терміни важко ізолювати від мовного довілля. Її однозначність, і спеціалізованість, і емоційна нейтральність термінів відносні, тому система утворених

людиною термінів завжди пов'язана з природною мовою..., будується й функціонує за законами природної мови» [Володіна 200, с. 35].

Крім того, термін є частиною певної логічної системи. Значення термінів та їх визначення відповідають правилам логічної класифікації, в яких існує чітка відмінність між об'єктами і поняттями, щоб уникнути хибного розуміння або суперечливості.

Термінологічні системи, як правило, розробляються фахівцями в одній з областей техніки або науки, а потім вносяться в термінологічні довідники і словники. Поняття «системність» терміна різні вчені розуміють по-різному: як класифікаційна сутність [Винокур 1994, с. 256], як системність в словотворенні, як подвійна системність: термін, з одного боку, є елементом термінологічної системи, а з іншого боку, елементом мовної системи.

Реформатський О. О. також зазначає, що в своєму розвитку термін прагне до системності [Реформатський 1986, с. 174]. Системність дозволяє відображати через структуру терміна його певне місце в термінологічній системі, зв'язку певного поняття з іншими предметами і поняттями, а також його приналежність до тієї чи іншої логічної категорії понять. З тією ж метою використовуються терміни-словосполучення, які утворюються за допомогою додавання до терміну, який позначає родові поняття, слів, які конкретизують ознаки, з метою отримання нових понять, пов'язаних з вихідними. Такі терміни фактично є згорнутими визначеннями, які підводять дане поняття під більш загальне і в той же час виділяють його специфічну особливість.

Таким чином, формуються своєрідні термінологічні гнізда, що охоплюють численні різновиди згаданого явища. Термінам властива стилістична нейтральність. Це властивість терміна визначається тим, що єдина функція терміна - дати назву поняттю, при цьому будь-які емоційні характеристики повністю виключаються. Деякі вчені, такі як Лейчик В. М., Квітко І. С. повністю заперечують стилістичні функції терміна, інші допускають їх обмежене вживання.

Головин Б. Н. вважає, що стилістичні якості терміна проявляються лише в «невласних умовах і контекстах їх вживання» [Головин 1980, с. 10]. О. О. Реформатський стверджує, що «термін точний і холодний, і сфера експресії для терміна в межах термінології неможлива» [Реформатський 1986, с. 174].

Терміну властива стислість, тому можна помітити протиріччя між прагненням до точності термінологічної системи і необхідністю термінів бути короткими. В даний час спостерігається тенденція утворення протяжних термінів, які прагнуть передати якомога більше ознак певного поняття, а також тенденція ускладнення структури термінів-словосполучень. Все частіше можна зустріти довгі, громіздкі назви, схожі на терміни-описи. Поява ускладнених конструкцій можна пояснити прагненням засобами розгорнутого словосполучення передати більшу кількість ознак даного поняття і розширити семантичну вмотивованість терміна. Крім цього, в розгорнутих термінах з'являється можливість поєднання деталізованого поняття з позначенням деталей, які робить можливим розуміння поняття поза контекстом, тобто воно стає однозначним.

Але недоліком такої однозначності є громіздкі тексти. На практиці ж необхідно шукати скорочений еквівалент довгого найменування, відповідно до закону економії мовних засобів. І тут важливо знати, яке словосполучення є коротким варіантом терміна.

Короткий варіант - це скорочений, але функціонально рівноцінний, вторинний знак термінуємого поняття. Він утворюється від семантичної і знакової основи вихідного терміна. Короткий варіант повинен містити в собі всі відповідні ознаки, яким наділений повний термін.

Існують три основних мовних способу утворення коротких варіантів:

1) лексичні скорочення за допомогою опущення одного з слів в словосполученні або за допомогою заміни всіх словосполучень одним словом;

2) скорочення за допомогою використання словотвору; до них відносяться аббревіатури і терміни, створені за допомогою афіксації, словоскладання, субстантивації;

3) скорочення за допомогою використання символіки.

Таким чином, можна сказати, що стислість терміну не залежить від контексту, а в системі термінології, при наявності двох паралельних термінів, короткий варіант вживається набагато частіше.

Точність - це чіткість, обмеженість значення. Чіткість характеризується тим, що особливі поняття зазвичай обумовлені точними межами, встановленими за допомогою визначення, так званої дефініції терміна. Точність терміна означає, що в його дефініції є всі необхідні ознаки описуваного поняття. Термін також повинен володіти такими ознаками, за якими можна було б відрізнити поняття одне від одного. Терміни мають різну градацію точності. Мотивовані терміни -самі точні; в їх структурі зміст поняття виражено особливо яскраво.

Явище дублетності в термінології зазвичай розуміється як синонімічність. Між дублетами немає емоційно-експресивних, стилістичних і відтінків опозицій- всього того, що зазвичай є в синонімічному ряді. Вони рівноцінні між собою і відносяться безпосередньо до позначається предмету або явищу.

У загальнолітературній мові синоніми впливають на зміст промови і змінюють стилістичне забарвлення тексту, дублети ж цими властивостями не володіють і використовують досить рідко. Синоніми найчастіше можна спостерігати на початковому етапі формування термінології, коли є кілька варіантів термінів і кращий ще не відібраний.

Прийнято виділяти такі різновиди синонімів:

а) синоніми з абсолютно однаковим значенням (дублети); вони широко поширені і вживаються паралельно, якщо один з них не може утворювати похідні форми;

б) частково збігаються синоніми, варіанти; таких синонімів досить багато і їх використання часто призводить до взаємного нерозуміння фахівців. Треба відзначити, що поняття синонімії в термінології досить не стійким.

Багато вчених, як зазначалося вище, вважають, що термін байдужий до контексту: «Принцип незалежності терміна від контексту швидше означає вимогу того, щоб термін завжди однаково розумівся представниками однієї професії, щоб його однозначне тлумачення забезпечувала система наукових понять, а не лексико-семантична система мови» [18].

Реформатський О. О. стверджує, що терміну не потрібен контекст, оскільки він безпосередньо пов'язаний з термінологічним полем, яке і являє собою контекст Головін Б. Н. Така точка зору підходить для «ідеального терміна», який відповідає певним вимогам. Для того, щоб зрозуміти значення полісемантичності термінів і омонімів (які зустрічаються вкрай рідко), необхідний нейтралізує контекст, в якому реалізується лише одне з його значень.

Розглянувши основні властивості терміна, можна сказати, на практиці дані властивості не завжди актуалізуються. При стандартизації нормативність вимог пом'якшується. І обов'язковими властивостями терміна залишаються: однозначність, стислість, системність, відповідність нормам і правилам української мови. Інші вимоги вважаються факультативними.

Ознаки та властивості термінів дозволяють їх класифікувати. Позначення термінами загальних понять є головною ознакою. Загальні поняття матерії, а також її атрибутів називаються категоріями. Тому терміни, що позначають категорії, є термінами категорій [Квітко 1986, с. 49].

Крім того, в кожен епоху з'являються загальнонаукові і загальноекономічні поняття, використовувані в будь-якій науці, до них же приєднують поняття методологічних наук. При цьому потрібно розуміти, що загальнонаукові та міжгалузеві поняття використовуються не тільки в ряді галузей знання; вони мають загальний зміст, завдяки якому їх застосовують в

різних галузях, додавши конкретні ознаки до загального вмісту. Наприклад: метод-загальнонаукових термін, аналітичний метод і математичний метод-міжгалузеві терміни. Крім того, в кожній області знання є специфічні поняття різного рівня узагальненості: великі - класи і найменші - види. Ці типи понять відображаються в типах термінів. Можна виділити терміни категорій, спеціальні терміни, загальнонаукові і загальноекономічні терміни, міжгалузеві терміни. Прийнято вважати, що типологія - це основа будь-якої класифікації. Тому описана вище типологія термінів є термінознавчою класифікацією термінів. В основі наступних класифікацій лежать окремі ознаки термінів - змістовні, формальні і т.д.

Класифікація термінів по формальній структурі є дуже дробовою. Тут виділяють терміни-слова. Вони діляться на кореневі, похідні, складні, складноскорочені і слова незвичайної структури (слова ланцюгових утворень). Також виділяються терміни-словосполучення. Найпоширенішими є поєднання іменника з прикметником, іменника з іменником в непрямому відмінку, іменника з іншим іменником в якості додатку. Є й багатослівні терміни, часом складаються більш ніж з 5 слів.

Необхідно зазначити, що усічення однослівних термінів і скорочення (абревіація) багатослівних - часте явище в формальній структурі термінів. Крім того, існує безліч видів абревіатур: літерні, звукові, складові, словоподібні, повністю збігаються зі словом, а також поєднання абревіатур зі словами.

Постійно з'являються терміни формальної структури з використанням елементів штучних мов: так звані символи-слова (х-частка) і моделі-слова (і-балка, тобто двотаврова балка; назва утворена за подібністю з буквою І).

Також терміни класифікують за мовою-джерелом. Залежно від мови-джерела розрізняються терміни споконвічні, запозичені, гібридні [Крижановська 1987, с. 69]. Слід зазначити, що великий відсоток термінології англійської мови становлять запозичення з інших мов. В основному терміни запозичувалися з латинської та грецької мов, також багато термінів

французького та італійського походження. Тісні торговельні зв'язки Англії з Голландією зумовили появу чималої кількості голландських термінів, а бурхливий розвиток науки призвів до появи термінів, штучно створених вченими на базі латинської та грецької мов.

Відповідно до класифікації, яку пропонує Лату М. Н., всі терміни-словосполучення діляться на два види. До першого виду належать словосполучення, в яких примикання є смисловим зв'язком між компонентами. Другий вид термінів представляють словосполучення, компоненти яких оформлені граматично за допомогою прийменника або наявності закінчень [Лату 2008, с. 195]. Класифікація термінів по нормативності будується в зв'язку з тим, що терміни виконують прикладну функцію як інструменти пізнання і як засобу фіксації наукового і технічного знання.

Терміни можуть бути уніфіковані і закріплюються в якості рекомендованих або стандартизованих. Тут можна відзначити терміни, що знаходяться в процесі стандартизації (стандартизовані), які зазнали стандартизації (стандартизовані), відхиляються в процесі стандартизації (неприпустимі); що знаходяться в процесі упорядкування (рекомендовані), які зазнали упорядкування (рекомендовані), паралельно допустимі і відхилені в процесі упорядкування. Крім того, галузі науки і техніки притаманні терміни, нормативність яких є обов'язковою: наприклад, термін радіочастота нормалізований в міжнародному масштабі, так як це є необхідною умовою для забезпечення безпечної діяльності мореплавців, авіаторів і фахівців в інших областях. У більшості випадків ці терміни є інтернаціональними і їх семантика піддається нормалізації рішеннями міжнародних організацій.

Виходячи з аналізу частоти використання термінів в текстах можна говорити про класифікацію, що виділяє високочастотні і низькочастотні терміни. Дані відомості можна знайти в частотних термінологічних словниках. Вищезгаданий ряд класифікацій термінів вказує на те, що

настільки багатогранне явище, як термін, входить у найрізноманітніші класифікації - по логічному, лінгвістичному і іншим принципам. У свою чергу сукупність цих класифікацій демонструє роль і місце термінів у науковій, економічній, політичній, управлінській та інших сферах сучасного суспільства.

1.3 Процеси термінологізації та детермінологізації в порівнювальних мовах

Відображаючи реальну дійсність, мова стає все більш і більш насиченою. Хоча розвиток науки не є єдиним джерелом неологізмів, наукові поняття складають більшість нових лексичних одиниць. Число неологізмів величезне в одному тільки англійською мовою щорічно з'являється близько 800 нових слів. Дана цифра, безсумнівно, буде збільшуватися, такий обсяг спеціальної лексики не в змозі охопити жоден термінологічний словник.

Термінологізація мови - об'єктивний процес, що підсумовує вплив декількох факторів: науково-технічної революції; розвитку ЗМІ; особливостей самого суспільного устрою. Все зростаюча актуальність термінологічної лексики, в свою чергу, стимулювала лінгвістичне вивчення цього феномена [Михайлов 2000, с. 488].

Суть термінологізації полягає в семантичній зміні вже наявних у мові слів із метою створення нового терміна. Панько Т. І. указує на те, що в процесі термінологізації «перетинаються фактори екстралінгвальної (технічний прогрес породжує нові поняття) і внутрішньомовної дійсності (потреби в номінативних ресурсах забезпечуються використанням слів загального вжитку у функції термінів)» [Панько 1979, с. 16]. За Сербиновською Н. В., термінологізація – «семантичний процес, який охоплює широке коло слів літературної мови і призводить до перебудови їх

семантичної структури. Рух зі сфери загальноживаної лексики до термінологічної відбувається за двома напрямками: шляхом розвитку вторинних термінологічних значень у звичайних лексичних одиницях і шляхом використання загальноживаних слів у складних термінах» [Сербиновська 2008, с. 5].

Під термінологізацією розуміємо процес поповнення термінологічної лексики шляхом вторинної номінації (метафоризації, метонімізації) та використання власних імен у складі термінів. У процесі термінологізації послуговуються звуковою оболонкою слова або словосполучення, що вже існує в мові, для позначення нового предмета чи явища з метою спеціальної комунікації. Це найменування має вторинний характер, оскільки звукова оболонка твірного слова стає назвою іменованого об'єкта на основі їхнього уподібнення або суміжності. За номінації нового спеціального поняття використовують не будь-які загальноживані слова, а лише ті, за якими вже закріплені відомі диференційні ознаки, виявлені в структурі нової реалії. Тобто для виокремлення нового значення обов'язкова наявність спільної ознаки в обох значеннях слова – старому (загальноживаному) та новому (термінологічному). Специфіка цього способу полягає в тому, що значеннева структура слова зазнає повних чи часткових модифікацій унаслідок якісних семантичних перетворень.

Термінологізація як процес функційної переорієнтації в порівнювальних мовах проходить за такими основними моделями:

- 1) загальноживане просте слово – слово-термін;
- 2) вільне словосполучення – терміносполучення.

Сплеск інтересу до термінології у вітчизняній лінгвістиці викликаний інтернаціоналізацією термінів і необхідністю вироблення правильного підходу до вивчення цього явища. Прагнення термінів до інтернаціоналізації проявляється в тому, що вони проникають в багато мов і таким чином полегшується їх розуміння фахівцями. На думку деяких дослідників, «терміни не належать загальнонародній мові, а є елементами спеціальних

підмов, тобто утворюють самостійну систему, хоча зізнається зв'язок цієї системи з природною мовою».

Більшість термінів, які проникли в українську мову в перебудовний і постперебудовний період, служили для заповнення понятійних проміжків у відповідних терміносистемах. Але були випадки, коли терміни будь-якої області запозичувалися в такій кількості, що утворювали нову терміносистему. Це відноситься, перш за все, до термінів фінансової діяльності - однієї з найбільших тематичних груп запозичень в українській мові, в переважній більшості англомовних.

Актуальність цієї проблеми, визначається зростаючою популярністю фінансової термінології як серед фахівців, так і серед рядових носіїв мови. Це пов'язано з інтеграцією України в систему світової економіки і з відповідним засвоєнням українськими громадянами нових реалій і понять. Найбільшого розвитку на сьогоднішній день фінансова діяльність досягла в англомовних країнах, зокрема в США, тому в англійській мові фінансова термінологія відрізняється максимальним ступенем розробленості і служить постійним джерелом запозичень для багатьох інших мов, в тому числі української. У зв'язку з цим представляється актуальним порівняльний аналіз фінансової термінології англійської та української мов. З одного боку, велика кількість англомовних запозичень в українській мові визначає подібність розглянутих термінологій, оскільки вони мають у своєму розпорядженні значний загальний пласт лексики. З іншого боку, кожна термінологія, в свою чергу, відображає свої, внутрішні реалії, включаючи особливості економічного розвитку і сам національний менталітет. Тому, крім подібностей, в термінологіях є певні семантичні та структурні відмінності, які ми і спробували виявити в даному дослідженні.

Подібний підхід добре узгоджується з інтересом сучасної лінгвістики до порівняльним дослідженням, в тому числі в області лексики. Слабка представленість подібних досліджень в термінознавстві робить проблематику цієї роботи особливо актуальною.

Вченому, який займається лінгвістичним аналізом фінансової термінології, мимоволі доводиться певною мірою поєднувати знання мовознавця і фінансиста. Цікаво, що ці дві сфери довгий час існували незалежно один від одного і перетнулися вперше в сфері фінансової та економічної лексикографії, яка сама по собі порівняно молода. Необхідність лінгвістичного осмислення мовних явищ, пов'язаних з новими для України економічними відносинами, з'явилася лише в останні роки. Стало зрозуміло, що зміни словникового складу і семантичних характеристик слів матимуть тривалий і неоднозначний характер і гідні наукового вивчення.

Відповідно, даний період осмислення мовних змін є тільки початковий період розробки нової лінгвістичної проблематики, і тому число робіт по цій темі поки досить невелика.

Крім того, якщо в західній традиції фінансову діяльність прийнято виділяти в самостійний розділ загальноекономічної науки (наприклад, в журналі “Economist” ділові новини дані в двох рубриках: “business” і “finance”), то для України таке її відмежування нетипово: у нас до сих пір не існує власне українських (неперекладних) підручників з фінансової діяльності, і саме це поняття часто підміняється іншими, наприклад, поняттям «ділова сфера» («ділова англійська», «ділові новини»), яке ближче англійському терміну “business”. Фактично фінансова сфера як активне поле діяльності існує в Україні з кінця 1980-х років, але фінансова термінологія формально не виділена з пласта загальноекономічної лексики в якості самостійної підсистеми і не відображена в вузькоспеціальних довідкових виданнях [Рецкер 1974, с. 81].

Порівняльний аналіз термінології можна вести різними методами. Один з підходів полягає в тому, що дослідник обмежується зіставленням окремих лексичних одиниць, пов'язаних спільністю походження і (або) семантики. При іншому підході порівняння ведеться на рівні цілих лексичних підсистем. В цьому випадку в поле зору потрапляють загальні тенденції формування даних лексичних груп і їх внутрішньо-системні

характеристики (такі як наявність синонімії, омонімії і ін.), а також місце відповідних підсистем в лексичній системі мови в цілому. Саме цей підхід був використаний нами в даній роботі.

Обраний підхід змушує з особливою увагою поставитися до відбору аналізованих лексичних одиниць. Оскільки фінансова термінологія в цілому досить розгалужена і налічує десятки тисяч термінів, аналіз довелося обмежити найбільш активно вживаними одиницями.

Зупинимось тепер більш детально на визначенні фінансової діяльності та принципи відбору матеріалу.

Енциклопедичний словник “Dictionary of Finance and Investment Terms” містить таке визначення терміна “*finance*”: “(the science of) the management of money, banking, investment and credit” (наука управління, а також саме управління грошовими активами, банківською справою, капіталовкладеннями і кредитними операціями) [DFIT 2018, с. 546]. До фінансової діяльності можна віднести також біржові операції, оскільки вони мають безпосереднє відношення до певного виду капіталовкладень, і страховий бізнес. Фінансова діяльність охоплює, як правило, приватний сектор, однак фінансові операції проводяться і на державному рівні. У цьому випадку, крім перерахованих у визначенні, до фінансів відносяться статті бюджету і оподаткування.

Таким чином, фінансова діяльність - це комплексне поняття, яке включає декілька видів діяльності.

З наведеного визначення видно, що фінансова термінологія оперує найбільш вживаними поняттями прикладної економіки (приватного підприємництва), що має найважливіше значення для економічного розвитку. У деякому роді практичним застосуванням фінансової сфери є сфера ділова (“business”), спрямована на вчинення конкретних грошових операцій. Словник “Dictionary of Finance and Investment Terms” визначає “*business*” як “commercial, industrial or professional dealings; commercial trade” (торгові, промислові та комерційні угоди). Як і фінансова діяльність, ділова сфера є

одним з розділів прикладної економіки поряд з менеджментом і маркетингом [ДФІТ 2018, с. 212].

У разі вилучення терміна з його звичного оточення спостерігаємо процес детермінологізації, рушійною силою якої виступає функційна переорієнтація. Детермінологізація – зворотній бік процесу термінологізації, що має той самий механізм, але працює у зворотному напрямі. Терміни й детермінологізовані одиниці мають більше подібних, ніж відмінних рис. Їхня істотна відмінність полягає лише у функціонуванні в різних сферах спілкування.

У Стецюк С. Н. детермінологізація визначена як «явище мовної системи, вияв мовної економії й асиметричного дуалізму мовного знака, яке являє собою перехід термінів до загальноживаної лексики» [Стецюк 2012, с. 53]. Суперанська А. В. вивчає явище детермінологізації в контексті динаміки лексичної норми на матеріалі словників. Вона стверджує, що «зазвичай процес детермінологізації відбувається тоді, коли термін перекриває дефіцит у номінації тих чи інших об'єктів або відношень, займає порожню лауну в певному семантичному полі» [Суперанська 2009, с. 116]. За спостереженнями дослідниці, детермінологізація лексичних одиниць триває довго. Перш ніж стати частиною загальномовного фонду, термін зазнає змін, які можна поділити на чотири етапи:

- 1) народження;
- 2) стрімке розгортання семантики, що супроводжується потоком похідних від базового слова;
- 3) період стабільності, розширення зв'язків з іншими лексичними групами;
- 4) криза, спад, що супроводжується розмиванням меж спеціального терміна [Табанкова].

Ми підтримуємо цю думку й вважаємо, що процес детермінологізації (втрата терміном своєї монопольної термінологічної функції) пов'язаний із частим уживанням терміна поза його терміносистемою. Він передбачає

розвиток у семантичній структурі слова нового лексико-семантичного варіанта, який виникає шляхом переносу найменування.

Наприклад, термін *кредит* – «позика в грошовій або товарній формах на умовах повернення у певний термін з виплатою відсотка», що спочатку функціонував лише в економічній, банківській сфері. Нині у сфері політики словосполуча *кредит довіри* означає час, який надано особі для реалізації своїх планів: *Верховна Рада України дала уряду великий кредит довіри, ухваливши закон про державний бюджет на 2020 рік*; Кредит довіри в новій владі величезний. У галузі освіти *кредит* – *числовий еквівалент оцінки* (від 1 до 60).

Із казначейської терміносистеми в політичному вжитку зі значенням «знецінення, падіння» поширилися такі лексеми, як: *девальвація* – «здійснюване державою в законодавчому порядку зниження обмінного курсу власної грошової одиниці щодо валюти іншої країни»: якщо, повернутися до проблем сьогоднішнього дня, то, насправді, багато тенденцій виникали раніше, ніж проявлялися: *девальвація освіти, девальвація цінностей, заниження стандартів, еміграція та інфляція* – «процес знецінення грошей внаслідок перевищення кількістю грошових знаків, які перебувають в обігу, суми цін товарів та послуг, що виявляється у їх зростанні»: *Чи не призводить інфляція іміджів до того, що в людей остаточно пропадає віра в продукти*.

У процесі детермінологізації слово проходить кілька етапів. На першому етапі воно частково втрачає свій термінологічний характер. При цьому позначуване поняття залишається тим самим, але в нього можуть, залежно від контексту, з'являтися додаткові відтінки значення, що відбивають суб'єктивне сприйняття відповідного предмета чи явища мовцем. У такий спосіб порушено однозначну корелятивність між денотатом і науковим визначенням, стерто розходження між термінологічним і нетермінологічним уживанням слова.

Наступний етап детермінологізації має на меті оформлення терміна як слова загальнолітературної мови і його фіксацію в словниках. Спеціальне,

наукове значення терміна зведено до мінімуму, зазвичай він здобуває великий стилістичний потенціал і може функціонувати як основа подальшої семантичної деривації вже в загальнолітературній мові. Терміни, переходячи з однієї терміносистеми до іншої, можуть зберігати своє лексичне значення або ж еволюціонувати, набуваючи нового значення в новому термінологічному оточенні, а іноді, навпаки, термін запозичують зі звуженою, обмеженою семантикою.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що фінансово-економічна терміносистема як частина загального термінологічного фонду становить складну організацію спеціальних одиниць, неоднорідну за своїм походженням та сутнісними характеристиками.

Значна частина семантичних змін у мові зумовлена взаємопов'язаними та безперервними процесами «вживлення» термінів у загальну мову (детермінологізація) та розвитком нових термінологічних значень на основі семантики загальноновживаних слів (термінологізація). Проте в мовознавстві ще повною мірою не досліджено всі шляхи термінологізації та детермінологізації, що є перспективним у подальших наукових розвідках із зазначеного напрямку.

Результати дослідження допоможуть показати динаміку фінансово-економічної терміносистеми та її вплив на словниковий склад української мови. «Дані лексикографічних джерел переконують у тому, що в останні роки активізувався перехід термінів з однієї терміносистеми в іншу в результаті посилення двох тенденцій: філіації наукових знань й інтеграції окремих дисциплін» [Татарінов 1994, с.119].

Для науки характерне діалектичне поєднання процесів її диференціації та інтеграції. Тому вона розбудовується вглиб (створюючи нові теорії та розвиваючи відомі) і вшир (створюючи нові галузі знань у зонах «зіткнення» з іншими науками).

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

2.1 Структурно-дериваційний аналіз фінансової термінології порівнювальних мов

Загальновідомо, що термінологія є базовим структурним елементом удосконалення та стандартизації конкретної галузі, а термін – це слово або словосполучення зі спеціальним значенням, що виражає й формує професійне поняття, яке застосовують у процесі пізнання та засвоєння наукових і професійних об'єктів, а також відношень між ними. В останні десятиліття часто обговорюються проблеми термінології і у зв'язку з автоматизацією інформаційних процесів, застосуванням електронно-обчислювальних машин для створення банків термінологічних даних, автоматизованих словників. Створення таких тезаурусів неможливе без стандартизації та уніфікації термінологічної лексики, вивчення лінгвістичних проблем термінології, виявлення особливостей термінотворення в кожній конкретній галузі знань.

Серед термінознавців нема єдиної думки щодо виокремлення структурних типів термінів. Дуднік Т. К. виділяє терміни-слова (до них належать непохідні, похідні, складні одиниці, а також аббревіатури), терміни-словосполучення та символ-слова [Дуднік 2013, с. 241].

Терміни фінансово-економічного напрямку диференціюються на терміни-прості слова, терміни-композиції, терміни-словосполучення.

Термінознавці виокремлюють терміни-кореневі слова, терміни-похідні слова, терміни-складні слова, терміни-словосполучення, терміни-аббревіатури

(скорочення), терміни-символо-слова, терміни-знако-моделі або моделеслова.

Структурний аналіз англійської термінології, яка використовується при складанні фінансової звітності має характерні риси.

Серед термінологічних номінантів англійської мови можна визначити лише два основні найбільш активні структурні типи, що використовуються для найменування: терміни-однослови (однокомпонентні терміни) і терміни-словосполучення (багатокомпонентні терміни). Окремо треба виділити вкрай продуктивний спосіб найменування – аббревіацію, який власне, є проміжним між двома названими, коли словосполучення перетворюється у формально одне слово – аббревіатуру.

Після необхідної систематизації та аналізу було сформовано робочий варіант ядра фінансової термінології. За своєю структурою термінологічне ядро фінансової термінології розподілено на однослівні терміни, двочленні словосполучення, тобто терміни, до складу яких входять два повнозначних слова та тричленні і більше словосполучення.

До однослівних термінів ми відносимо: *accounting, assets, balance, budget, capital, credit, debit, earnings, income, gross, profit, invoice, indices, value, liabilities, net, ratio, revenue, totals.*

Терміни-словосполучення, поділяються за кількістю компонентів на двочленні тобто, до складу яких входять два повнозначних слова, належать, головним чином, до таких структурних типів: N + N, Adj + N, N + Prep + N, наприклад: *General ledger (G/L), Accounting entries, Book value, Balance Sheet, Income Statement, Cost accounting, Costs of overhead (overhead costs; overhead charges), Cumulative balance, Accrual basis, Fiscal Audit, Fiscal year, Invoice receipt, Payroll accruals, Payroll overheads, Payroll tax, Retained earnings, Yield method.*

Серед тричленних словосполучень термінологічного ядра обліку переважають структурні типи: N + N+ N, Adj + N+ N, наприклад: *Cash Flow Statement, Dividend Per Share, Earnings Per Share (EPS), Earnings Before*

Interest, Gross Domestic Product, International accounting standards (IAS), International accounting system (IAS), Long-term assets, Profit and Loss Account.

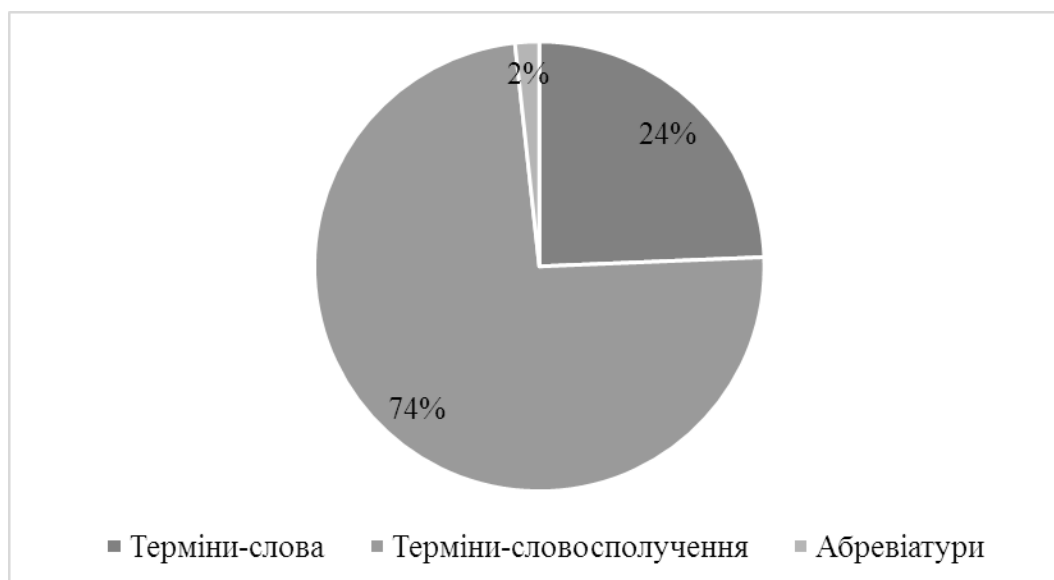
Терміни, що складаються з чотирьох та п'яти слів і які варто віднести до термінологічного ядра фінансів, виявилось найменше, наприклад: *Amortised cost of a financial asset or Financial liability, Gross carrying amount of financial asset, gross carrying amount of a financial asset.*

Окремо слід виділяти аббревіатури, наприклад: *Generally applied accounting principles (GAAP), IASB – international accounting standards board, FRS Financial Reporting Standard, IFRS International Financial Reporting Standards (“R” indicates revised standard before its mandatory application date), ISA International Standards on Auditing.*

Розподіл термінів за лексичною довжиною наведено на діаграмі 2.1.

Діаграма 2.1

Структурний аналіз англійської термінології

Розподіл термінів за лексичною довжиною дає підставу для висновку, що серед термінів-словосполучень фінансів найбільшу частку складають двохслівні.

Структурний аналіз української термінолексики, яка використовується при складанні фінансової звітності, також виявив її характерні риси.

Залежно від кількості одиниць, які виступають компонентами одного терміна, можна виділити два основних структурних типи:

а) однокомпонентні (терміни-слова);

б) багатоконпонентні (терміни-словосполучення). Кожному типу властиві специфічні способи творення, реалізовані в певних модельних рядах [Шпильківська О. В., с. 747].

Знання і правильне використання особливостей національного словотвору, зокрема в термінології, допомагає досягти відповідності термінологічних одиниць основним принципам термінотворення, серед яких:

- 1) дотримання однозначності та взаємозумовленості;
- 2) нормативності;
- 3) лінгвістичної економії.

У текстах фінансового спрямування активно функціонують структури – термінологічні словосполучення, представлені двома чи більше лексемами, що називають конкретні поняття предметної галузі. М. Вербенец зазначає, що в лінгвістиці часто не визнають доцільності виділення в мові багатоконпонентних термінів, які мовознавці кваліфікують як концептуальні об'єднання. Проте сама дослідниця стверджує, що необхідність виділення термінів-словосполучень поряд із одиничними одиницями все ж таки очевидна.

Якщо багатоконпонентний термін відповідає універсальним вимогам терміносистеми (однозначність, нормативність, економічність та ін.), то немає підстав відмовляти термінові в його термінологічності з огляду на його довжину та структуру. Ця думка суголосна з теоретичними узагальненнями Івіною Л.В., яка, зараховуючи словосполучення до термінів, спиралася на такі моменти, як приналежність їх до множини понять певної системи, а також обмеженість їхнього використання; наявність таких диференційних для термінологічної лексики ознак, як стійкість, обмежена здатність до творення словосполучень, однозначність [Івіна 2003, с. 63].

Багатокомпонентні словосполучення становлять не лише переважну більшість серед термінів фінансової термінології, а й виявляють стійку тенденцію до збільшення, поповнення. Розгляд таких словосполучень за системного підходу передбачає їхнє об'єднання в групи за загальними для них семантичними ознаками.

Аналіз понять, виражених *багатослівними сполученнями*, свідчить, що вони визначаються дескриптором із загальним значенням, необхідний для повного розкриття поняття, наприклад: *вартість* (суспільно визначений еквівалент у грошовій формі) – *вартість балансова* (вартість запасів, за якою вони відображаються в балансі) – *вартість балансова активів* (вартість, за якою активи відображено в балансі підприємства, після вирахування суми накопиченої амортизації) – *вартість балансова іноземної валюти* (вартість іноземної валюти в грошовій одиниці держави, за якою вона відображена в балансі).

До *простих* відносимо двокомпонентні терміни, які розкривають те чи інше поняття фінансової діяльності, до складних – терміни з трьома і більше компонентами, які уточнюють чи розширюють поняття, експліковані простими термінологічними одиницями:

1. *Прості терміни-словосполучення* фінансової термінології. У терміносистемі фінансової термінології переважають терміни, утворені поєднанням двох лексем. Прості словосполучення складають переважно два повнозначних слова (рідше – два повнозначних слова з прийменником), одне з яких є головним, а інше – залежним: розподіл коштів, видатки бюджету, фінансовий лізинг, державні витрати тощо [Шпильківська 2008, с. 747].

Відповідно до морфологічного вираження й організації головних і залежних компонентів виділяємо такі структурні моделі простих (двокомпонентних) термінів фінансової термінології, які за граматичними показниками можуть бути двох типів: об'єктні та атрибутивні.

1) *Модель N + (prep) N*. Ця об'єктна модель представлена поєднанням двох іменників без прийменника або з прийменником, для якого властива

семантика уточнення (залежне слово уточнює основне значення головного компонента). Наприклад: *фонди коштів, кошторис видатків, капітал банку, валюта ціни, консолідація боргу розстрочка платежу, платник за векселем, продаж на термін, опціон без грошей*. Поєднання лексем способом прилягання зумовлює утворення згаданих вище вільних словосполучень, де кожне слово може виступати в межах іншої структури, формуючи таким чином інший двокомпонентний термін, пор.: *власник облігацій* – облігації підприємств, *акцепт векселя* – індексація векселя, *ціна покупця* – структура ціни, *дефіцит бюджету* – надходження до бюджету тощо. Загалом для української фінансової термінології ця модель не є надто продуктивною.

2) *Модель N + A*. Аналізована атрибутивна модель, представлена поєднанням іменника в ролі головного слова й прикметника в ролі залежного є найпродуктивнішою в терміносистемі фінансової термінології української мови. Наприклад: *інвестиція бюджетна, фінансування кондуїтне, податок земельний, кошти готі вкові, активи надлишкові, капітал облігаційний, прибуток нерозподілений, позика індексована, вкладення капітальні, мито компенсаційне, кредит податковий* тощо

Висока продуктивність такої атрибутивної моделі, на нашу думку, зумовлена загальною семантичною тенденцією термінів до розширення й спеціалізації значення, представленого головним словом (іменником).

Специфіка фінансової термінології полягає в тому, що в межах її системи фактично немає однокомпонентного терміна, значення якого не було б розширене за допомогою прикметника й таким чином не переведене до розряду вузькоспеціалізованих, пор.: *кредит* – *кредит бюджетний* – *кредит консорціальний* – *кредит банковий*; *кредит* – *кредит чековий* – *кредит онкольний* – *кредит компенсаційний*. Саме ця модель є базою, основою для творення складних багатоконпонентних термінів з кількарівневою атрибутивною структурою.

3) *Модель A + N*. У проаналізованій фінансовій звітності зафіксовано терміни, що називають не сам термінований предмет чи явище, якими

оперують в фінансовій практиці, а вказують на певні зв'язки предмета, поняття, його ознаки, якості. Вони побудовані за моделлю поєднання прикметника й іменника, причому головну роль у них відіграє саме прикметник, наприклад: *фінансова послуга, фінансовий рік, бюджетний період, цінні папери, валютна зона, фондовий арбітраж, платіжна вимога, кредитна лінія, цінова заявка тощо.*

Вище ми вже відзначали дискусійність питання щодо здатності прикметників виступати в ролі термінів, а тим паче – в ролі головного слова в багатокомпонентній термінологічній одиниці. Підкреслимо, що дотримуємося думки багатьох мовознавців про необов'язкову субстанційність у терміносистемі й тому виділяємо прикметникові словосполучення як окремі терміни. Виступаючи в складі терміна-словосполучення головним компонентом, прикметник виражає не якісну ознаку предмета, поняття чи явища, а родовидові відношення між ними, виконує роль уточнення, обмеження, кваліфікативного значення.

Функціонування таких одиниць обмежено текстами наукового чи офіційно-ділового стилю, і це також дає підставу кваліфікувати їх як терміни. Загалом аналізована атрибутивна модель з-поміж усіх вирізняється найнижчою продуктивністю.

2. Складні терміни-словосполучення.

Для будь-якої терміносистеми, сформованої навколо вузькопрофільних фахових понять, характерним є поступове розширення за рахунок збільшення обсягу самих терміно-одиниць. Система термінів фінансової термінології не становить у цьому аспекті винятку, бо її складові так само засвідчують тяжіння до деталізації шляхом приєднання компонентів, пор.: *фонд – фонд кошторису – загальний фонд кошторису – загальний фонд кошторису бюджетних установ – загальний фонд кошторису доходів і видатків бюджетної установи та організації.*

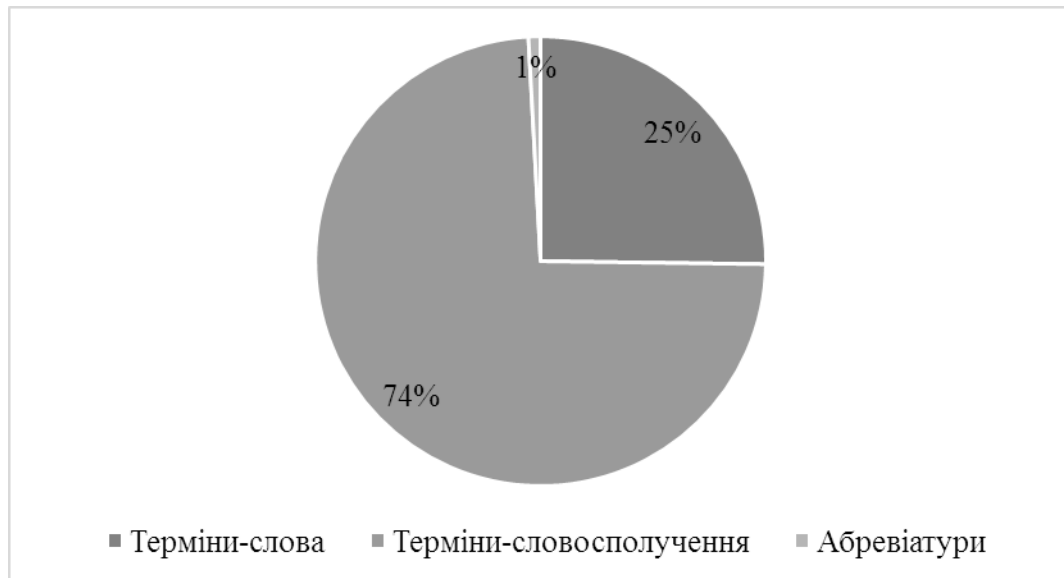
Складні багатокомпонентні терміни становлять значну частину загального обсягу термінів фінансової термінології (ми виділили 86

словосполучень). У таких конструкціях залежні слова визначають різні аспекти значення стрижневого слова.

Структура простих та складних словосполучень наведена на діаграмі 2.2.

Діаграма 2.2

Розподіл термінів української мови за лексичною довжиною

У процесі функціонування в таких словосполученнях відбуваються різні семантичні процеси, зумовлені як внутрішніми взаємовідношеннями слів, так і зовнішнім впливом всієї термінологічної системи, особливо сусідніх елементів та ланок, що утворюють внутрішні системні об'єднання. Аналіз таких типів термінологічних словосполучень свідчить, що чим складніша конструкція наукового терміна, тим він має меншу здатність до семантичної спаяності, тим вища самостійність значень його окремих компонентів.

З-поміж основних моделей, за якими утворюються складні багатоконпонентні терміни фінансової термінології, можна виділити такі [Шпильківська 2008, с. 478]:

1) Модель N + A1 + An. Ця атрибутивна модель передбачає приєднання до головного слова одного або кількох прикметників, які виконують уточнювальну і/або диференційну роль стосовно іменника, наприклад:

небанківська фінансова установа, мінімальний споживчий бюджет, централізованій фонди коштів, середньострокове бюджетне планування, боргові цінні папери, девізна валютна політика, спеціальний платіжний засіб тощо.

2) Модель $N + (N + A + A_n)$ У цій моделі реалізовані об'єктні відношення за рахунок поєднання іменників, проте залежний іменник має при собі також прикметник (кілька прикметників), який розширює, уточнює чи деталізує його семантику, наприклад: *платники прибуткового податку, портфель цінних паперів, бюджет місцевого самоврядування, фонд державної кредитної установи, платники акцизного збору, страхування економічних ризиків тощо.*

3) Модель $N + N_1 + N_n$ Аналізована об'єктна модель передбачає розширення термінологічної одиниці за рахунок уведення до її структури залежних іменників, наприклад: *активи платника податків, стягнення боргу платника, ставки рефінансування банку, ринок угод на термін, ціна пакета акцій, врахування векселя з реверсом, безперервність ряду індосаментів тощо.*

4) Модель $(N + A) + (N + A)_1 + (N + A)_n$ Ця модель ускладнює попередню за допомогою уведення до кожної групи іменника означень (прикметників, дієприкметників), що виконують уточнювальну й деталізувальну роль, наприклад: *взаємний фонд інвестиційної компанії, чисті активи інвестиційного фонду, книжкова (бухгалтерська) вартість корпоративних прав, чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості, оподатковуваний оборот з відвантажених товарів, теперішня вартість майбутнього платежу під визначений процент та ін.*

Проаналізовані моделі можна вважати базовими для інших, складніших багатокомпонентних моделей, за якими здатні утворюватися терміни фінансової термінології в українській мові, як наприклад: *балансова вартість групи цінних паперів для цілей розрахунку резерву, рахунки для обліку операцій з фінансування бюджетів, плата за користування надрами*

для видобування корисних копалин, кредит під цінні папери, що засвідчують відносини позики тощо. Проте таким складним структурам властивий низький ступінь продуктивності, а одиниці, утворені за їхніми типами, викликають сумнів щодо своєї «термінологічності», адже вони не відповідають вимозі лаконічності, що є доволі важливою для організації будь-якої терміносистеми.

Загалом для української фінансової терміносистеми властива відкритість і здатність до постійного розширення, що зумовлено не лише розвитком теорії правової науки, а й прагненням лексичної системи до найбільш адекватного вираження спеціалізованих понять, сформованих у мовній свідомості на основі контакту з реаліями позамовної дійсності.

Дериваційний аналіз фінансової терміносистеми ускладнюється тим, що в сучасній лінгвістиці немає загальноприйнятого визначення способу словотвору. Зазвичай виділяють чотири способи словотвору: морфологічний, морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний та лексико-семантичний.

Морфологічний спосіб словотвору – це утворення слова за допомогою афіксів, які приєднуються до твірної основи.

Морфолого-синтаксичний – це поява нового слова внаслідок переходу слів із однієї частини мови до іншої.

Лексико-синтаксичний – це виникнення нового слова внаслідок об'єднання двох або більше слів.

Лексико-семантичний – утворення нового слова внаслідок зміни значення вже наявного слова.

Найбільш активним способом словотвору є морфологічний, бо саме основи та афікси несуть основне словотвірне навантаження.

Панько Т. І. пояснює це тим, що «в морфологічній структурі слова-терміна, утвореного шляхом афіксації, органічно закладені основи структурної систематизації, які мають першочергове значення для термінології» [Панько 1979, с. 121].

Афіксальний спосіб словотвору був завжди в центрі уваги дослідників, адже завдяки йому найчіткіше простежуються зміни в семантиці слова, пов'язані з додаванням до похідної основи так званих формальних показників – суфіксів та префіксів.

В фінансовій термінології суфіксальний, префіксальний та префіксально-суфіксальний способи творення спеціальних термінів набули різного поширення.

У роботі проведено дериваційний аналіз фінансової терміносистеми англійської мови.

Терміни афіксального типу. Для фінансової терміносистеми англійської мови характерним є переважання суфіксальних дериватів над префіксальними. Крім того, значна кількість цього типу термінів належить до змішаного префіксально-суфіксального типу.

Для створення нових термінів широко використовуються суфіксальні засоби.

Набільш широко використовуються в фінансово-економічній термінології суфікси з власно мовними та латинськими основами, головним змістовним навантаженням яких є значення «якість предмета» та «абстрактність» (*accounting* «бухгалтерський облік», *factoring* «факторинг»), проте вони можуть і диверсифікувати своє функціонально-семантичне навантаження:

- *ing* утворює абстрактні іменники на позначення процесу, на який вказує основа (*leasing, financing*);
- *y* утворює нейтральні прикметники та іменники, вказуючи на якість предмета: (*fiduciary, volatility*);
- *er/or* є основним агентивним суфіксом, поєднується переважно з іменниками та означає виконавця дії (*banker, investor, manager*);
- *ment* використовується для творення абстрактних іменників, що визначають дію та її результат (*management, agreement, investment*);

• *ise/ize* утворює відіменникові дієслова, означає «дієвість» (*collateralize, franchise*).

Частотність застосування суфіксальних засобів творення термінів наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

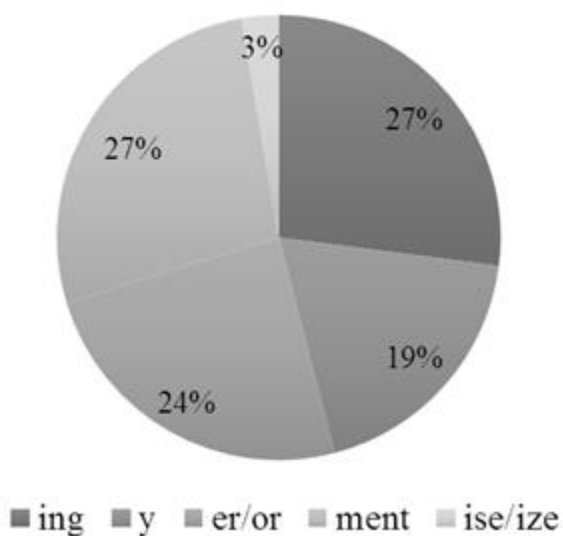
Суфіксальні засоби творення термінів

Суфікси	Кількість
-ing	10
-y	7
-er/or	9
-ment	10
-ise/ize	1

Проведений аналіз вказує на те, що найпродуктивнішими серед суфіксів виявилися *-ing, -y, -tion, -er/or, -ment*.

Діаграма 2.3

Розподіл суфіксальних засобів творення термінів

Крім поширених засобів термінотворення у фінансовій термінології використовують елементи лексикалізації – як, наприклад, флективний суфікс *-s*, за допомогою якого маркується множина іменників [Царев 1984, с. 92]. У процесах термінологізації відбувається транссемантизація (зміна значення) і транскатегоризація / транспозиція (перехід слова із одної частини мови в

іншу): *earning – earnings, intangible (Adj) – intangibles (N)*. Ці та інші випадки свідчать, що фінансова терміносистема не має спеціальних, лише їй властивих дериваційних засобів і що вона користується засобами кодифікованої мови.

Префіксація – другий продуктивний дериваційний процес афіксації.

Серед дериватів, утворених префіксальним способом, в фінансовій термінології широко представлені ті, що утворені за допомогою таких префіксів:

- *re-* «повторна дія»: *reallocation, reinvestment, repurchase*;
- *sub-* «частина того, що називають мотивуючою основою»: *subcustodian*;
- *out-* «більш ніж»: *outstanding shares*;
- *in-* «не»: *intangible, invisible, invoiced*.

Процес афіксації перебуває в постійному русі, реагуючи на всі зміни соціокультурного порядку, що відбуваються у світі, та на зміни лінгвокультурного порядку, що відбуваються в мові. Тож говорять про «старі» й «нові» префікси [Горденська 1991, с. 192].

До перших відносять *bi/bis-* «удвічі», *hyper-* «більш ніж, занадто»; *pre-* «перед чимось, до чогось», *trans-* «паралельно, крізь щось».

До групи достатньо нових префіксів, що увійшли у користування відносно нещодавно, входять:

- *euro-* (*eurobond, euromarket, eurocard*) почав активно використовуватися з 80-х років ХХ ст., коли на міжнародному ринку з'явилася єдина європейська валюта «євро», а Європейський Союз став економічно, політично й культурно більш впливовим у світі; кількість новоутворень постійно зростає;

- *e-* (*e-money, e-business, e-currency*) скорочення від “*electronic*”, пов'язане з появою Інтернет-терміну *e-mail*;

• *cyber-* «електронний» (*cyberbusiness, cyberrevolution*) активно ввійшов до загального вжитку в добу електронної революції, яка призвела до появи нових понять, що їх необхідно було «омовлювати».

Префікси, як і суфікси, можна розглядати з точки зору продуктивності чи непродуктивності. У сфері фінансово-економічної термінології до першої категорії належить, наприклад, *dis-* зі значенням, протилежним тому, що виражає слово, до основи якого він додається. Активно використовується й префікс *in-*, що перетворює значення похідного терміна на протилежне (*investor, intangible*).

Відбувається активне оперування термінологічними дериватами з префіксами *pre-*, *back-* і *trans-*. Словотвірне значення *pre-* – це дія, яка відбулася або відбувається раніше за дію, позначену основною (*pretrade*); *back-* – щось, що знаходиться позаду, неголовне, другорядне (*backoffice, backlog*); *trans-* – перехресний (*transaction*).

Префікси *super-*, *macro-*, *mega-*, *hyper-*, які широко використовувалися у 80-90-і рр. минулого століття і були пов'язані з глобалізацією, сьогодні вже не мають такого впливу, втрачаючи свою актуальність.

Префікси, які використовуються у творенні нових термінів наведені у Табл. 2.2.

Таблиця 2.2

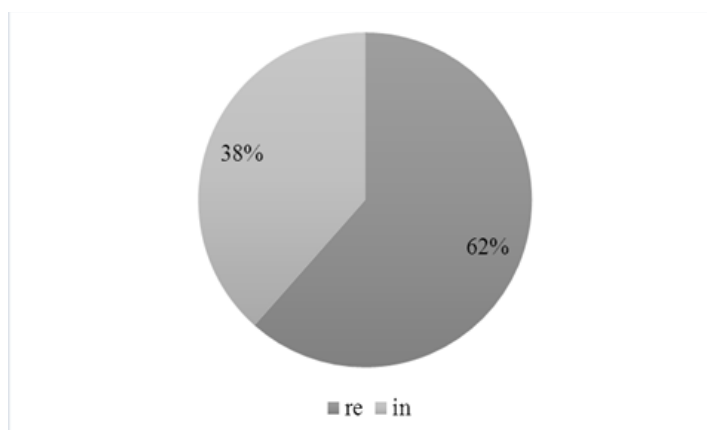
Префікси, які використовуються у творенні нових термінів

Префікси	Кількість
Re-	8
In-	5
інші	0

Основними префіксами, які використовуються у творенні нових термінів є *re-* та *in-*.

Діаграма 2.4

Префікси, які використовуються у творенні нових термінів

У роботі проведено також дериваційний аналіз фінансової терміносистеми української мови, приділено увагу виключно суфіксальному способу словотвору економічних термінів-іменників, найбільш характерним моментам.

Найбільш продуктивно проявляють себе суфікси *-ацій-*, *-изацій-*. Саме суспільно-політичні та економічні перетворення, що відбулися у світі протягом 90-х років ХХ ст., сприяли активізації термінів з цими суфіксами, що мають значення процесуальної ознаки та називають опредметнені дії, процеси, явища тощо: *ліквідація*, *інвентаризація*, *операція*, *реалізація* тощо. Щодо цих суфіксів залишається невирішеною така проблема: слова, у яких з'являється один із цих суфіксів, є мотивованими чи немотивованими, тобто неможливо з упевненістю довести, запозичувалися ці слова повністю чи виникли шляхом словотвору. Крім того, залишається спірним питання, від якої частини мови утворені подібні слова. Варто зазначити, що в мовознавчій літературі слова із суфіксами *-изацій-*, *-ізацій-* переважно розглядаються як віддієслівні іменники. Але наскільки подібні утворення є віддієслівними, до цього часу залишається дискусійним питанням, оскільки терміни на кшталт *ваучеризація*, *монетизація*, *доларизація* тощо дають підставу висунути інше твердження – слова із суфіксами *-изацій-*, *-ізацій-* можуть утворюватися від іменникових основ.

У лінгвістиці це явище називається ступеневим творенням на основі імен. У таких випадках дія відбувається безвідносно до діяча, тому й не потребує дієслівного оформлення. Отже, терміни із суфіксами *-изацій-*, *-ізацій-* варто розглядати як паралельні утворення від спільної іменниково-дієслівної основи, загальне значення яких – процес наділення певною властивістю або ознакою, названою твірною основою.

Зростання активності іншомовних афіксальних морфем в економічній термінології, на думку О. Стишова, – це вияв того, «що в дериваційних процесах аналізованого періоду досить помітною є тенденція до європеїзації, чи, за іншою термінологією, до інтернаціоналізації словотвірних типів» [Стишов 2003, с. 132].

Суфікс *-ник* не менш помітний формант в економічній термінології: *працівник, платник, позичальник, боржник, показник, підрядник, постачальник, власник, посередник, замовник, засновник* тощо. Значення суфікса *-ник* – особа, пов'язана із зазначеною в основі діяльністю, професією, знаряддям або матеріалом праці; особа за властивістю або ознакою, які визначають її ставлення до предмета чи заняття.

Інші суфікси представлені теж досить активно. Серед них *-ор-*, *-ер-*: *дебітор, кредитор, акціонер, аудитор, бартер, брокер* тощо. Терміни з такими суфіксами переважно позначають особу, яка виконує певну дію, рідше окремий процес.

Не слід випускати з уваги суфікси *-інг*, *-инг*: *холдинг, лізинг* тощо. Цікавим є той факт, що компоненти *-інг*, *-инг* ще не сформувалися як повноцінні суфікси, через те що слова, у яких вони використовуються як словотвірні елементи, не мають словотворчої структури. Адліванкін С. Ю. вважає, що «словотвірний афікс сам по собі не може бути вичленований із запозичених слів, якщо в ньому не вичленована словотвірна основа, не лише формально, а й семантично». У мовознавчій науці слова з твірними елементами *-инг*, *-інг* кваліфікуються як «слова з інговим елементом». Мирам Г.М. цей структурний елемент характеризує як нерегулярну

словотвірну одиницю, що виділяється в іменникові чоловічого роду, який позначає дію за дієсловом, названим мотивуючим словом [Мирам 2003, с. 27].

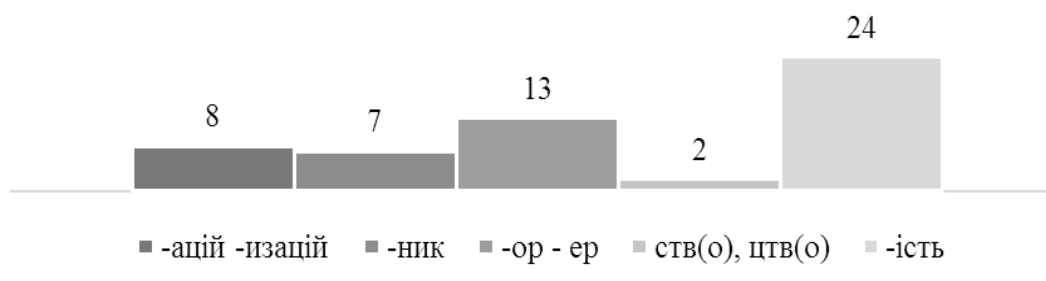
Менш активними у вжитку серед термінологічних утворень є суфікси *-ств(о)*, *-цтв(о)* зі значенням: абстрактна ознака, яка характеризується тим, що названо мотивуючим прикметником; властивість або заняття особи, названої мотивуючим іменником; діяльність або дія, що характеризуються ознакою, названою мотивуючим словом, наприклад: *підприємництво*, *банкрутство*, *виробництво* тощо.

Суфікс *-ість* утворює термінологічні іменники зі значенням абстрактної ознаки або стану, наприклад: *діяльність*, *вартість*, *звітність*, *заборгованість*, *збитковість*, *кількість*, *оборотність* тощо.

Серед суфіксів, які слугують для творення економічних термінів, є й низка маловживаних. Серед них *-іст*, *-изм*, *-тель*, наприклад: *держатель*, *довіритель*, *поручитель*, *монополізм* тощо.

Діаграма 2.5

Суфіксальний спосіб словотвору фінансових термінів-іменників української мови

Отже, фінансові терміно-одиноці утворюються переважно за зразками продуктивних словотвірних моделей, інколи з порушенням законів системної продуктивності словотвірних типів. Частина термінів утворена за зразком непродуктивних або малопродуктивних типів.

Саме завдяки конкретним словотвірним моделям можливе створення нових економічних термінів за наявними в мові зразками, що забезпечує передбачуваність їхньої структурно-семантичної організації. А це досить важливо для термінології взагалі, і зокрема економічної, оскільки свідчить про яскраво виражений системний характер термінологічного словника.

Префіксація в українській терміносистемі представлена одиницями, більшість з яких є іншомовного походження. Термінолексеми запозичувалися вже сформованими термінологічними одиницями і переважно утворені шляхом приєднання запозиченого префікса до іншомовної лексики, наприклад:

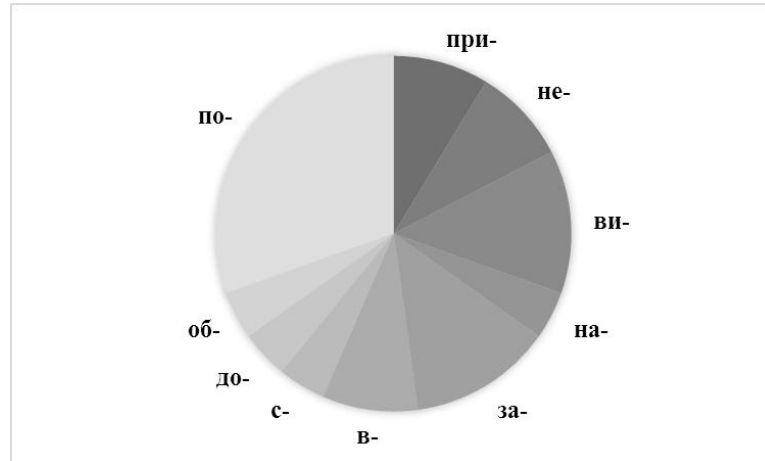
- диз, дис (грец.): *наприклад, дисбаланс.*
- ви: *викуп, випуск, витрати, витяг, виплата;*
- на: *нагляд, наказ, напис;*
- за : *запис, застава;*
- в : *вклад;*
- с: *сплата;*
- до: *доплата, договір;*
- об : *обмін;*
- по: *позика;*
- пре; пере: *переоблік;*
- при: *прибуток;*
- ре: *ретратта;*
- аут: *аутрайт.*
- інтер: *інтервенція;*
- не: *необоротні активи.*

Приклади засвідчують, що префіксальний спосіб використовується при створенні 23 терміноодиниць. Високою продуктивністю відзначається префікс *по-*, який утворює 7 лексем. Найпродуктивнішими власномовними

префіксами є *ви-* та *за-*, кожен з яких бере участь у творенні термінолексем. Інші префікси виявляють низьку продуктивність.

Діаграма 2.6

Префіксальний спосіб утворення терміноодиниць української мови

Термінотворчий потенціал суфіксів значно перевищує словотвірні можливості префіксів.

2.2 Семантичні особливості англійської фінансової термінолексики у порівнянні з українською

В результаті проведеного номінативного і семантичного аналізу метафоричності термінів економіки, виявлено сім основних областей запозичення слів і словосполучень для метафоричної номінації суб'єктів, об'єктів, явищ і процесів в англійській мові:

- «світ людини»;
- «світ об'єктів і їх станів»;
- «світ точних наук»;
- «світ оціночних визначень»;
- «світ просторово-часових орієнтації»;

- «світ біології і медицини»;
- «світ тварин і птахів».

Використання даних про області запозичення слів і словосполучень в процесі введення нової лексики сприяє її швидкому запам'ятовуванню і засвоєнню.

При визначенні області-джерела слід виходити з того, що притягнуте англomовне слово або словосполучення по області застосування і смислового змісту має найбільшою мірою належати тому чи іншому фрагменту картини світу. Залучені одиниці, які можуть бути віднесені одночасно до кількох областях-джерел, включаються в кілька груп. Використання даної класифікації при введенні нової лексики допомагає актуалізувати асоціативні зв'язки між концептами, створити яскравий образ, що запам'ятовується, що сприяє імпринтингу і збереженню іншомовного терміну в довготривалій пам'яті, поповнюючи активний словниковий запас.

До «світу людини» віднесені такі лексичні одиниці, які номінують предмети побуту, знаряддя праці, частини тіла людини, результати діяльності людей, організаційні форми людського буття, уявлення про моральність і моралі.

Термін “*haircut*” - однослівний термін, який перекладається як певна сума коштів, яка утримується брокерами за угодами про зворотний викуп цінних паперів, щоб отримати оплату за свої послуги. У літературній мові “*haircut*” має значення «стрижки, зачіски». Утримувана частина прибутку метафорично осмислюється як така, що «зістрижена» з суми основної угоди, областю метафоричного перенесення тут є значення загальне значення зменшення об'єма.

До «світу оціночних визначень» відносяться слова і словосполучення, що містять якісну характеристику об'єктів, суб'єктів або явищ з досить чітко висловленою конотацією.

Яскравим ілюстративним прикладом є утворення терміна “*yellow dog contract*”, номінуючий концепт зобов'язання про невступ до профспілки, про

неучасть в страйках тощо. Для формування терміну зі світу оціночних визначень було запозичене словосполучення “*yellow dog*”, що має значення - негідник, пройдисвіт. Це слово має яскраво виражену експресивну негативну конотацією, що метафорично відображає ставлення суб'єктів бізнесу до людей, які свідомо перешкоджають боротьбі працюючих за свої права. За допомогою метафоризації дане відношення було зафіксовано в фінансово-економічній терміносистемі [Мешков 1986, с. 115]. При вивченні термінів з даної області запозичення важливо звернути увагу на стилістичне забарвлення одиниць. Застосування даних термінів обмежено розмовним і публіцистичним стилем, що звужує область використання представлених метафоричних конструкцій.

Одиниці, що виникли і використовуються до теперішнього часу в науковому світі, склали групу, пов'язану зі «світом точних наук» (математики, механіки).

Метафора “*acid test*” - «кислотний тест» - при всій своїй стислості номінує вельми важливий показник миттєвої ліквідності компанії. Генеза цього терміна стає зрозумілою, якщо згадати хімічний дослід, що полягає в тому, що при додаванні невеликої кількості кислоти до розчину певної пофарбованої солі, розчин моментально знебарвлюється. Безумовно, для визначення ліквідності компанії ніхто не використовує ні кислоту, ні забарвлені розчини. Однак концепт швидкості визначення чогось з допомогою якогось простого прийому термін “*acid test*” передає досить точно.

До «світу об'єктів і їх станів» зараховують слова і словосполучення, які номінують об'єкти, предмети, явища, що знаходяться в статичному стані, так і в процесі їх динамічних змін.

При запозиченні одиниць з «світу об'єктів і їх станів» оцінка найчастіше базується на прямому загальнолітературному значенні. У терміні “*standstill agreement*” - угоду між корпорацією і рейдером, які намагаються скупити акції даної корпорації, за яким останній зобов'язується не купувати

акції протягом обумовленого терміну, зі світу об'єктів і їх станів, було запозичене іменник “*standstill*”, що означає застій, простой, мертву точку. Дане запозичення чітко і образно передає результат укладеної угоди, де відсутність ділової активності навколо компанії, розглядається, як пауза, зупинка в бізнесі. Метафоричний перенос здійснюється на основі загального семантичного значення зупинення, припинення руху.

«Світ просторово-часових орієнтацій» складають одиниці, що номінуються локалізацію об'єктів і суб'єктів у просторі і часі, і навіть по відношенню один до одного. Різноманітні зорові образи використовуються при формуванні метафоричності термінів за рахунок запозичень з «світу просторово-часової орієнтації».

Термін “*buy on the curb*”, що позначає торгівлю поза біржею, утворений за допомогою залучення зі світу просторово-часової орієнтації іменника “*curb*”, що має загальнолітературне значення «тротуар, узбіччя». За допомогою нього створюється зоровий образ віддаленості від головного транспортного потоку, тобто головних фінансових операцій, які відбуваються на біржі. Метафоричний перенос здійснюється на основі загального семантичного компонента віддаленості.

Слова і словосполучення, що містять терміни або їх елементи, що мають пряме відношення до медицини і біології, включені в групу «світ біології і медицини».

Вибір метафоричного словосполучення “*cure period*” («період лікування») обумовлений тем, що з цим поняттям у свідомості людини концептуально асоціюється уявлення про тривалий спокій, що сприяє поліпшенню відрізка часу. У досліджуваній терміносистемі цей термін номінує період, який згідно з кредитним, орендним або іншим договором відведено боржникові для стабілізації свого фінансового становища і відновлення належних за договором виплат. Метафоричний перенос в цьому випадку заснований на загальному семантичному компоненті відрізка часу,

для відновлення благополуччя і здоров'я боржника, тобто його фінансового положення.

До групи слів і словосполучень, віднесених до «світу тварин», входять лексичні одиниці, що позначають тварин і птахів.

Термін “*lame duck*” («кривенька качка»), концептуально пов'язаний з неможливістю швидко пересуватися, утримуючи рівновагу, образно номінує таку компанію, у якій погіршилися економічні показники діяльності, іншими словами, ця компанія в переносному сенсі як би «кульгає», хоча продовжує ще рухатися. Перенесення метафоричного значення здійснюється на основі ускладнення нормального руху.

Для одиниць, що залучаються з «світу тварин», характерна чітко виражена когнітивно-прагматична орієнтація. В першу чергу це стосується звичок тварин і особливостей їх поведінки. Так, коли виникає необхідність образно номінувати біржових гравців, їх позначають як “*bears*” - «ведмеді» і “*bulls*” - «бики», маючи при цьому на увазі не стільки чисто візуальну ідентичність з даними тваринами, скільки психолого-характерологічні уявлення про їх манеру поведінки. Всі інші ознаки при цьому виявилися незатребуваними. Поза увагою залишаються такі їх зовнішні ознаки, як колір, довжина; не має значення й статева приналежність тварини, так само як його вік; місця проживання, способи переміщення в просторі, вид їжі, що споживається тощо. Головне, що актуалізовано в даних метафоричних термінах - це особливості взаємодії з суперником.

Значна частина метафоричності термінів з достатньою підставою може бути віднесена до номінативних одиниць, утворених за допомогою різних галузей-джерел. Подібні метафоричні терміни представляють особливий інтерес, оскільки аналіз джерел їх походження здатний не тільки пролити світло на процес номінації в рамках даної терміносистеми, а й виявити деякі закономірності, що слугуватимуть зразком освіти власних термінів і розуміння нових специфічних слів в подальшій мовленевій практиці.

Роблячи висновок, необхідно відзначити, що однією з ключових когнітивних моделей формування терміносистеми є метафоризація за рахунок залучення слів і словосполучень з 7 областей-донорів, що характерною особливістю метафоричності одиниць терміносистеми є селективна прагматична спрямованість запозичення слів і словосполучень для їх освіти і чітко виражена позитивна або негативна конотація освічених метафоричність термінів.

У метафоричних термінах фінансово-економічної сфери переважають когнітивні метафори, що дозволяють зробити доступним їх розуміння навіть для непрофесіонала в даній специфічній сфері людської діяльності. Механізм *метафоризації* є універсальним, і до нього необхідно апелювати при введенні нового матеріалу, а також при навчанні правильному прагматичному, стилістичному і семантичному його використанні.

Англійськомовна фінансова термінологія включає до свого складу багато понять із суміжних галузей, таких як брокерсько-дилерська діяльність, значна кількість одиниць якої утворена шляхом переосмислення чи переносу найменувань. Завдяки метафоричному способу, який, базується на подібності матеріальних характеристик (колір, форма, запах, тактильність тощо), з'явилися терміни *bull* 'бик' (той, хто грає на підвищення) і *bear* 'ведмідь' (той, хто грає на зниження). Тут якості тварин перенесені на якості людини.

Отримані результати свідчать про складну структуру, певну самостійність і існування низки специфічних особливостей перекладу фінансово-економічної термінології англійської мови, що вимагає включення в процес даних когнітивної психології і когнітивної лінгвістики, з метою формування міжпредметних зв'язків.

У сучасній лінгвістиці важливе місце займають проблеми спеціальної лексики, функціонування систем англійських термінів у різних областях науки. Семантичні поля є класами, що перетинаються, єдиного поділу словника на семантичні поля не існує: з будь-якого семантичного поля через більш чи менш довгий ланцюжок опосередкованих ланок можна потрапити в

будь-яке інше поле [Бархударов 2008, с. 38]. Фінансово-економічна термінологічна підсистема є своєрідним сегментом перетину фінансової термінології із суміжними термінологіями маркетингу, менеджменту, що поряд із фінансовою є складовими частинами термінології економіки.

Синонімія у фінансовій термінології. Явище синонімії – одна з найбільш обговорюваних проблем лексичної семантики, що викликає дискусію, яка проходить в амплітуді від ствердження об'єктивності існування синонімії до повного її заперечення.

Синоніми – це лексеми, пов'язані між собою спільністю семантичного змісту. Всі інші дефініції є певною мірою похідними від нього.

У нашому розумінні термінологічні синоніми – це лексичні одиниці мови фінансової комунікації, які позначають один і той же денотат з акцентуванням різних аспектів значення без «підключення» стилістичного чинника.

Приклади синонімії:

1) паралельне використання автохтонних термінолексем: *золоте забезпечення* = *золотий запас*; *розподіл ризиків* = *подрібнення ризиків*; *платіжне доручення* = *доручення на оплату*; *внесок* = *вклад*.

2) паралельне вживання іншомовних термінологічних одиниць: *corporation* (< лат) = *company* (< франц.) = *firm* (< італ.) = *business* (< англ); *корпорація* (< лат) = *компанія* (< франц.) = *фірма* (< італ.) = *бізнес* (< англ); *code* (< франц.) = *сіпер* (< араб.) = *number* (< лат); *код* (< франц.) = *шифр* (< франц.) = *номер* (< лат). Ці приклади є свідченням того, що синонімічні ряди формуються із ідентичних запозичень різних мов, що дає підстави стверджувати про наявність спільного синонімічного фонду.

3) паралельне вживання термінологічних одиниць іншомовного та автохтонного походження: *credit* (< лат) = *loan*; *кредит* (< лат) = *позика*; *contract* (< лат) = *agreement* = *settlement*; *контракт* (< лат) = *угода* = *договір*; *profit* (< франц.) = *income* = *return*; *профiт* (< франц.) = *дохiд* =

прибуток; *bunkrupcty* (< італ.) = *insolvency*; банкрутство (< італ.) = боргова неспроможність.

4) паралельне функціонування термінів повної і короткої форми: державний банк = держбанк; фінансовий відділ = фінвідділ; державний кредит = держкредит; *foreign exchange* = *forex* (обмін валюти); *telephone banking* = *telebanking* (здійснення банківських операцій за телефоном); *executive committee* = *excom* (виконавчий комітет у банку).

5) паралельне функціонування складних слів, що є у більшій мірі характерним для англійської мови, ніж для української: *shareholder* = *stockholder* (акціонер); *cash-dispenser* = *cashmaschine* = *cashpoint* (банкомат); *кредитоздатність* = *кредитоспроможність*;

б) паралельне використання однослівного терміна і терміна словосполучення, що є регулярнішими в українській термінології: *кредитування* = надання кредиту; *запорука* = кредитне поручительство; *банкноти* = паперові гроші; *платіжна неспроможність* = банкрутство; *banknotes* = *paper money*;

7) скорочення повної форми терміна-словосполучення шляхом упущення одного з його компонентів, які частіше фіксуємо серед англійських термінів: *tangible assets* = *tangibles* (матеріальні активи); *debt service* = *servicing* (обслуговування боргу); *номінальна вартість* = *номинал*; – паралельне вживання терміна-аббревіатури і словосполучення, що є однаковою мірою характерним для англійської та української мов: *ECB* = *European Central Bank*/ ЄЦБ = Європейський центральний банк; *NRB* = *National Reserve Bank*/ НРБ = Національний резервний банк; *BIS* = *Bank of International Settlements*/ БМР = Банк міжнародних розрахунків.

В окремих випадках співпадіння синонімічних пар даного типу в англійській і українській мові є абсолютним, проте фіксується okazionalno. Серед англійської термінолексики фіксуємо і омоакроніми (аббревіатури, тотожні повнозначним словам): *SWIFT* = *system of electronic bank transfers*; *EAR* = *effective annual rate*; *PIN* = *personal identification number*.

Полісемія залишається теоретичною проблемою, яка спонукає багатьох науковців розглядати її як континуум слів, що втілюють багатозначність більшою чи меншою мірою. Традиційно ж полісемією вважають вживання одного й того ж слова у двох або кількох значеннях, допустиме для того слова, що має чіткі зв'язки з поняттям [Швейцер 2009, с.17].

Існує велика кількість термінів, запозичених із загальнолітературної мови, які набули нових, вторинних значень, хоча при цьому не втратили і первинні смисли. Розглянемо наступні приклади:

1) *discount*: знижка звичайної ціни на товар, сума грошей, що виплачується для отримання привілейованого, дисконт [DFIT 2018, с. 37]:

Debt securities, which the Company has the ability and intent to hold until maturity, are classified as held-to-maturity and stated at cost, adjusted for discount accreted. Discount вживається у першому значенні;

2) *kicker*: хтось, хто б'є ногою, кредитор, право, гарантія тощо, які додаються до боргового зобов'язання, для того, щоб зробити його більш привабливим для потенційного інвестора (кікер) [DFIT 2018, с. 158]. *The BNM has signed the contract with a kicker to attract new potential financial partners in stock market;*

3) *deposit*: розміщувати для збереження або кредиту (*Their deposit in our bank is rather big*), гроші, що розміщені на банківському рахунку (*He deposits his paycheck every Saturday*); цей термін активізує дві різні, але співвіднесенні між собою моделі, у яких поняття *deposit* розглядається як предмет (1) і як процес (2): *We make use of shareholder capital and other forms of financial capital, including £367.0 billion in customer deposits.*

Найбільш поширеними є терміни, що мають два і три значення:

- *assets*: 1) частина бухгалтерського балансу, яка відображає у грошовому еквіваленті усі належачи даному підприємству чи установі матеріальні цінності з точки зору їх складу й розміщення (бухгалтерський облік); 2) перевищення грошових доходів країни, отриманих із-за кордону,

над її закордонними витратами (політична економія); 3) фізична й фінансова «власність» банку, якою він володіє /банківська справа;

- *balance* : 1) запис активів, боргів, власного капіталу банку у певний проміжок часу /банківська справа; 2) кількісне співвідношення, що складається з двох частин, які мають бути рівні одна одній, тому що виступають надходженням та витратами однієї кількості грошей або товару /загальн. економ./;

- *settlement*: 1) розрахунки за біржовими операціями (фондовий ринок); 2) частота, з якої підраховуються розрахункові ціни та береться маржа /банківська справа.

Максимальною кількістю є сім значень терміну *discount*:

- 1) різниця між ціною, за якою цінний папір продається на фондовій біржі в даний момент, його поточним біржовим курсом і номіналом цінного паперу або ціною, за якою він буде продаватися при погашенні;

- 2) різниця між форвардним курсом валюти і курсом при сплаті відразу /фондовий ринок/;

- 3) різниця між цінами на товар, що зумовлена різними строками його поставками /торгівельні операції;

- 4) зниження ціни на товар унаслідок невідповідності його якості умовам стандарту чи договору;

- 5) скидка з урахуванням стану ринка /ринкові відносини/;

- 6) облік векселів банком з вирахуванням процентів за час, що не закінчився до терміну оплати;

- 7) спеціальна кредитна операція у вигляді обліку банком цінного паперу з розрахунком процентів і витрат /банківська справа.

Найактивнішим процесом, що сприяє полісемії, є *метонімія*, під якою розуміють перенесення найменування на основі суміжності, коли декілька об'єктів чи явищ, пов'язаних між собою, називаються одним словом. Метонімія реалізується в фінансово-економічній термінології за такими схемами:

- дія – предмет: *yield* 1) повертати, виготовляти; 2) щось, що приносить дохід: *The discount rate for US pension plans was determined after reviewing a number of high quality long-term bond indices whose yields were adjusted to match the duration of the Company's pension liability;*

- дія – результат: *tender* 1) робити офіційний заказ на щось; 2) заявка, пропозиція ціни: *The Company took part in two tenders during the last two quarters;*

- дія – місце: *service* 1) сплатити (борг) через період часу; 2) відділ адміністративного урядового підрозділу або орган державних службовців у ньому: *DIFA of 1996 separated the Financing Corporation assessment to service the interest on its bond obligations from the BIF and the Savings Association Insurance Fund assessment;*

- явище – предмет: *inventory* 1) створення каталогу або детального списку; 2) офіційний перелік власності або майна: *The RBC of 2003 has inventoried its immovable and leaseholds to draw up a report on financial situation in the end of the year.*

Семантичні поля є класами, що перетинаються, єдиного поділу словника на семантичні поля не існує: з будь-якого семантичного поля через більш чи менш довгий ланцюжок опосередкованих ланок можна потрапити в будь-яке інше поле. Термінологічна підсистема фінансової термінології є своєрідним сегментом перетину фінансової термінології із суміжними термінологіями маркетингу, менеджменту, що поряд із фінансовою є складовими частинами термінології економіки (макросистеми).

Особливістю досліджуваної термінології є її чітка структурованість в порівнянні зі слабкою структурованістю термінології маркетингу, яка виникла на базі термінології суміжних дисциплін – торговельно-економічної, фінансово-банківської, організаційно-виробничої і містить велику кількість запозичених термінів.

Якщо йдеться про розмежування термінологій, то в центрі уваги має бути саме семантичний взаємозв'язок між термінологіями. Критерієм такого

зв'язку є наявність одиниць, які семантично пов'язані одночасно з одиницями, що належать до обох термінологій, наприклад, мають семантичні компоненти в одній термінології, а семантичні деривати – в іншій:

- *Added value (фінанси) – Value Added Tax (податки);*
- *Assets (фінанси) – Business assets (економіка підприємства);*
- *Cash outflow (фінанси) – Cash account (банківська діяльність) – Cash price equivalent (маркетинг);*
- *Depreciation rate (фінанси) – Depreciation (виробнича сфера);*
- *Data (фінанси) – Electronic data processing (інформаційні технології);*
- *Gross margin (фінанси) – Gross National Product (макроекономіка);*
- *Income (фінанси) – Income Tax (податки) – Net income (економіка підприємства).*

Тривалий час існувала думка, що первісною сферою функціонування терміна є вузькоспеціалізована сфера спілкування спеціалістів тієї чи іншої галузі науки. Однак сфера функціонування фінансової термінології на сьогодні надзвичайно широка.

Термінологія фінансів має широкі та розгалужені семантичні зв'язки з суміжними термінологіями. Ряд термінів є межовими як в одній, так і в другій термінології. Через межові терміни здійснюється взаємодія різних термінологій. Семантичне оточення певної термінології складається з термінологій, стосовно яких вона виступає або як реципієнт, або як донор.

Порівняльний аналіз термінів фінансів з одного боку та податків, банківської діяльності, економіки підприємства, бухгалтерського обліку, макроекономіки, мікроекономіки, інформаційних технологій з іншого боку дозволяє зробити загальний висновок про те, що в більшості випадків термінологія фінансів виступає донором, а інші сфери є реципієнтами: *Dividend Per Share (облік, фінанси, економіка підприємства); Cost – (облік,*

маркетинг, фінанси, економіка підприємства); Net income – (облік, економіка підприємства).

Прикладом полісемії в українській мові може бути:

- *адерайтинг* (у фінансах – посередницька операція з купівлі цінних паперів, у банківській справі – оцінювання ризику неповернення кредиту боржником);

- *франшиза* (у страхуванні – частина збитку, яка не покривається страховиком, франшизу у комерції – дозвіл на користування брендом).

Підсумовуючи вище викладене, можна сказати, що: термінологічне ядро, яке буде формувати основу термінологічного мінімуму бухгалтерського обліку і аудиту складається з термінів, які мають найбільшу системну вартість і одночасно є найпростішими структурно; існує статистична залежність – із збільшенням семантичної продуктивності термінів їхня структурна складність і довжина зменшується; одиниці середньої довжини функціонують для створення найбільш важливих і часто вживаних термінів, а більшої – термінів для вираження особливо складних, але рідше вживаних понять.

Омонімія у фінансовій звітності. Відомо, що полісемія не є унікальною та єдиною у своєму роді. Не меншу значущість для вивчення лексики в мовах для спеціальних цілей мають і відношення омонімії. Омоніми – це слова з подібними формами, але різним змістом.

Причин виникнення омонімії декілька: втрата зв'язку між ЛСВ багатозначного слова, процеси формування слів, звуковий збіг у процесі фонологічних змін тощо [Нау 2005, с. 344]. При вивченні найбільш складності виникають з тими омонімами, що утворилися в ході розриву семантики багатозначного слова. Це призводить до того, що значення полісемантичного слова починають існувати як самостійні, функціонуючі у різних галузях знання.

Одним із способів відмежування омонімії від полісемії може бути метод предикації, при якому полісемічні терміни в різних своїх іпостасях

сполучуються з одними й тими ж предикатами, а омоніми – з різними. Так, головним джерелом омонімії у професійній лексиці якраз і виступає полісемія, при якій значення настільки розходяться, що їх носії стають омонімами [Danler 2006, с.28].

Приклади омонімії в українській мові:

- *запозичення*: 1) фінансове запозичення – борг або кредит; лінгвістичне запозичення з іншої мови);
- *засновник* 1) засновник підприємства; 2) засновник нової сім'ї.
- *операція* (у математиці, фінансовій справі, хірургії, військовій справі тощо);
- *фонд* (у фінансовій справі, літературі, юриспруденції, психології тощо);
- *активи* (у фінансовій справі, психології тощо);
- *близькі члени родини; зобов'язання; показник; розкриття; стаття.*

Приклади омонімії термінології англійської мови:

- *charge* (податковий збір, збір на спортивні змагання);
- *cost* (грошова оцінка цінності товару, вартість)
- *contract* (угода фінансова, угода з совістю);
- *customer* (клієнт фірми, замовник страви у ресторані, громадянин (розм.);
- *credit* (кредит банківський, кредит довіри),
- *dividends* (частина фінансового прибутку, моральний прибуток).

2.3. Основні типи відтворення термінології англійської та української мов при перекладі фінансової звітності підприємств

1. Повний (еквівалентний) переклад.

Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквівалента. Еквівалент – стала лексична відповідність, яка повністю співпадає із значенням іншомовного слова-терміна. Терміни, які мають еквіваленти в рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі. Вони слугують опорними пунктами у тексті, від них залежить розкриття значень інших слів, вони дають можливість з’ясувати характер та фаховість тексту. Однак пошук еквівалентів у рідній мові для перекладу термінів з іноземної мови ускладнюється тим, що терміни – неоднозначні і в залежності від сфери знань, у якій вони вживаються, мають різні значення та дефініції. Тому далеко не завжди термін перекладається терміном – повним та абсолютним еквівалентом. Хоча деякі термінознаки справді однозначні і не мають жодних інших значень ні в якій іншій сфері і завжди перекладаються абсолютним еквівалентом.

Наприклад, такі терміни як: “*economics*”, “*money*”, “*market*” мають точні відповідники в українській мові: «*економіка*», «*гроші*», «*ринок*», які легко знайти у загальних словниках, не звертаючись навіть до фахових.

Однак частка таких термінів у загальному термінофонді дуже незначна, тому переклад більшості спеціальних галузевих термінів не є простою заміною слова-терміна мовою оригіналу відповідним термінознаком у мові перекладу.

«Лише тоді перекладати терміни було б легко та просто, якби наукова література мала монопольне право на їх використання, або ж якби кожний термін дійсно мав термінологічний еквівалент у будь-якій парі мов. Але такого не буває». [Карабан 2004, с. 55]

Тому оптимальним є такий шлях перекладання термінів: «поняття -> український термін», а не «іншомовний термін -> український термін», з якої мови не відбувався б переклад. Тобто пошук терміна-відповідника у мові перекладу має починатися, в першу чергу, з аналізу властивостей нового іншомовного поняття. І якщо назва іншомовного поняття-терміна ґрунтується на його найголовнішій властивості чи вдалому порівнянні, то й в

інших мовах (на які здійснюється переклад даного термінознака) ці ознаки братимуться за визначальні.

У таких випадках переклад терміна дійсно перетворюється на переклад звичайної мовної одиниці, що є найпростішим шляхом підбирання власномовної назви до певного іншомовного наукового поняття.

2. Частковий (аналоговий) переклад.

Частковий (аналоговий) переклад – переклад за допомогою аналогів, тобто слів синонімічного ряду. У таких випадках одному іноземному слову відповідають декілька слів рідної мови. Вибирають найбільш придатний за контекстом варіант.

Наприклад, слово *benefit* можна перекласти наступним чином: *прибуток* (compare Advantage, Gain, Profit, Return, Increment); *користь*; *зиск*; *благо*; *перевага*; *пільга*; *бенефіс*.

Слово, яке є вживаним у фінансових звітах *yield* можна перекласти як: *річний дохід у вигляді відсотків на вкладений капітал*; *урожай*; *обсяг товару, що випускається*.

3. Описовий переклад.

Найбільш розповсюдженим лексичним прийомом перекладу економічних термінів є описовий спосіб передачі значення термінознака. Такий прийом застосовується при перекладі тих економічних понять і реалій, які вже давно відомі в постіндустріальних суспільствах, але тільки зараз починають з'являтися в українському соціумі. Передача значень таких термінів можлива лише шляхом розкриття й додаткового пояснення змісту нових термінологічних одиниць. До таких належать сучасні форми торгівлі та надання фінансових послуг.

Наприклад, в українській фінансово-економічній терміносистемі та фінансовій звітності відсутнім є еквівалент терміну “*12-month expected credit losses*”, який некоректно перекласти як «очікувані 12-місячні кредитні втрати», тому при застосовано описовий переклад: «*частина довічного очікуваного кредитного збитку, що представляє очікувані кредитні втрати*,

що виникли в результаті невиконання зобов'язань за фінансовим інструментом, які можуть бути понесені протягом 12 місяців після звітної дати».

Ще одним прикладом є термін «*carrying amount of financial asset*», який некоректно перевести засобами перекладацьких трансформацій як «балансова вартість фінансового активу», та доречним є описовий переклад: «амортизована вартість фінансового активу після вирахування резерву під збитки».

4. Антонімічний переклад

Антонімічний переклад належить до лексико-граматичних трансформацій, які торкаються, як лексичних, так і граматичних перетворень одночасно.

Views on distributive justice differ and few would be willing to insist on full application of maximin rule. - Щодо дистрибутивної справедливості є різні погляди, і небагато хто наполягав би на повній реалізації правила максиміну. В перекладі даного речення стверджувальна лексична одиниця перекладена заперечною: «few» – «небагато хто». Тобто вживання слів *little, few, much, many* в оригіналі може викликати застосування антонімічного перекладу: «небагато», «немало» відповідно.

The costs of transacting arise because information is costly and asymmetrically held by the parties... Трансакційні витрати виникають тому, що інформація небезкоштовна й асиметрична для сторін – учасників обміну... Дослівний переклад лексичної одиниці “*costly*” – «такий, що коштує грошей», а якщо провести логічну паралель, то вийде антонімічний переклад «небезкоштовний».

При антонімічному перекладі також треба брати до уваги додаткове значення лексичної одиниці, наприклад: *...the long-term contract would be a fiction and its investment purposes vitiated.* ...довготермінова угода виявиться фікцією, а її інвестиційних цілей не буде досягнуто.

The meaning of “sustainable for a long future” have to be left vague. - Значення такого вислова, як «сталий упродовж тривалого майбутнього», залишається невизначеним. Лексичні одиниці “vague” та “vitiated” – полісемантичні тому, обираючи відповідник, на семантичному рівні тут доречніший антонімічний переклад зі стилістичних причин. Словникові відповідники «сумнівний» та «зіпсований» відповідно не були б стилістично виправданими. У даних прикметників в англійській мові стверджувальна форма, але, для того щоб адекватно передати їхнє значення українською, доводиться застосовувати антонімічний переклад та з’являється префікс «не».

Часто застосування антонімічного перекладу є обумовленим використанням подвійного заперечення в оригіналі, наприклад: *Contractual incompleteness, however, is not without cost.*- Однак, недовершеність контракту означає певні витрати. В даному випадку заперечний прийменник “without” вживається з заперечною часткою “not”, тому тут не можна обійтись без антонімічного перекладу.

В наступному прикладі в оригіналі стоїть сполучник “unless” разом з часткою “not”, а як відомо, саме використання цього сполучника є однією з причин застосування антонімічного перекладу, наприклад: *General agreements to that effect are not self-enforcing, however, unless the profit consequences are not fully known to both of the parties...*- Проте, загальні умови з цього питання не можуть мати юридичної сили, якщо обидві сторони мають цілковите уявлення про розміри прибутків.

При перекладі термінів застосовуються перекладацькі відповідники та різні типи перекладацьких трансформацій:

1. Калькування – компонентний переклад терміна; переклад іноземного слова шляхом точного відтворення його компонентів засобами рідної мови, наприклад:

– відповідно до словника компоненти терміна excise tax мають наступні значення: excise tax - a tax levied on certain goods and commodities

produced or sold within a country and on licences granted for certain activities (акциз, акцизний збір);

- a *margin account* – маржинальний рахунок;
- *Cash Flow Statement* – звіт про рух грошових коштів.

У випадку, коли спеціальний словник не дає точного еквівалента тому чи іншому економічному терміну, або ж коли застосування калькування, транслітерації чи описового перекладу недоречно, можливими також є лексико-семантичні та лексико-граматичні прийоми перекладу. Зокрема, до вищезгаданих трансформаційних прийомів, що застосовуються при перекладі фахових термінів, можна віднести конкретизацію та генералізацію.

2. Конкретизація – заміна слова або словосполучення з більш широким предметно-логічним значенням словом і словосполученням з більш вузьким значенням.

Наприклад, *manufacturing output* - обсяги промислового виробництва, замість «обсяги виробництва»; *economic output* - обсяг виробництва замість обсяг економіки.

Ще одним прикладом є термін “*carrying amount of asset*”, який некоректно перекласти як «*балансова вартість активу*», оскільки цей термін має в українській терміносистемі два значення: первісна балансова вартість активу та залишкова балансова вартість активу. Пропонується переклад терміну з використанням конкретизації: «*залишкова балансова вартість активу*».

3. Генералізація – заміна одиниці, котра має більш вузьке значення, одиницею з більш широким значенням.

Наприклад, *depositing money* - розміщення грошей на депозит; *money stock* - грошова маса.

Одним з найпростіших лексичних способів перекладу економічного терміна є метод транскодування.

4. Транскодування – це літерна або фонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу.

Даний прийом часто застосовується для перекладу англійських економічних термінознаків, орфографічна система мови яких дуже відрізняється від української і передбачає, перш за все, передачу звукової форми терміна, а вже потім – його лексичного значення:

- *broker* - брокер;
- *controlling* - контролінг.

При перекладі способом транслітерації не слід забувати й про «фальшивих друзів перекладача» таких, як *contribution*, *data*, транслітераційний спосіб перекладу яких призводить до грубих викривлень смислу. Це – псевдоінтернаціоналізми – слова вихідної та цільової мов, які не мають подібних лексичних значень:

– *dealer* - a person who buys and sells shares, securities, or other financial assets as a principal (дилер, торговець). Слово *dealer* має два значення: дилер і торговець. Обидва значення дуже близькі між собою, тільки *dealer* є запозиченим, а *торговець* українським. Варіант *дилер* звучить більш «солідно» в порівнянні з торговець;

– *international* - existing, occurring, or carried on between nations (Інтернаціональний, міжнародний);

– *transaction* - an instance of buying or selling something (угода, трансакція).

Нерідко, обираючи між транскодуванням та калькуванням, перевагу віддають калькуванню, так як в результаті транскодувань нерідко утворюються одиниці, що не мають сенсу у мові перекладу, свого роду псевдослова.

Транскрипція як прийом розглядається як спосіб передачі звуків у слові однієї мови системою спеціальних умовних знаків іншої мови, тобто так, як вони звучать мовою оригіналу.

Терміни мають майже ідентичні звукову і графічну форми. Відмінність полягає лише в особливостях написання кожної з мов, що аналізуються:

- *accreditation* – акредитація;

- *implementation* – імплементація;
- *monitoring* – моніторинг.

Транслітерація – це передача літерами рідної мови літер іноземного письма, незалежно від вимови іноземного слова.

Це засіб перекладу, який «призведе до невиправданого семантичного калькування, порушення норм лексичної сполучуваності, стилістичної неадекватності українського відповідника та зрештою до грубих викривлень лексичного змісту слова, що перекладається». І хоча ці слова досить часто зустрічаються в економічних текстах, однак вони не мають статусу економічних термінів. Наприклад, *import* – *імпорт*.

При перекладі фінансової звітності використовуються такі способи перекладу і перекладацькі трансформації (див. Табл.2.3).

Таблиця 2.3

Особливості використання видів перекладу і перекладацьких трансформацій

Переклад або трансформація	Кількість слів перекладеної фінансової звітності
Повний (еквівалентний) переклад	31
Частковий (аналоговий) переклад	23
Описовий переклад	8
Антонімічний переклад	6
Калькування	17
Конкретизація	4
Генералізація	3
Транскрипція	14
Транслітерація	9

Ми виявили, що деякі типи перекладацьких трансформацій, зокрема калькування, транскрипція, транслітерація є найпоширенішими. Основний способи перекладу, що використовуються – повний, частковий та описовий.

ВИСНОВКИ

У ході роботи виявлено структурно-семантичні особливості фінансової термінології англійської та української мов, яка використовується при складанні фінансової звітності.

1. Визначено, що термін - це основна одиниця науки, спеціальних галузей знань і сфер діяльності людини, покликана номінувати об'єкти і процеси і одночасно служити засобом пізнання навколишнього світу, а термінологія – система термінів певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя.

2. Терміну не потрібен контекст, оскільки він безпосередньо пов'язаний з термінологічним полем, яке і являє собою контекст. Основні вимоги до термінів: однозначність, точність, стислість, системність, стилістична нейтральність, відсутність модальної і стилістичної функції, відсутність синонімів і омонімів в межах однієї термінологічної системи, милозвучність, експресивна нейтральність, відносна незалежність від контексту і ін.

3. Суть термінологізації полягає в семантичній зміні вже наявних у мові слів із метою створення нового терміна. Детермінологізація – зворотній бік процесу термінологізації, що має той самий механізм, але працює у зворотному напрямі.

4. У роботі здійснено структурно-дериваційний аналіз фінансової термінології порівнювальних мов. Серед термінологічних номінантів можна визначити лише два основні найбільш активні структурні типи, що використовуються для найменування: терміни-слова (однокомпонентні терміни) і терміни-словосполучення (багатокомпонентні терміни). Окремо треба виділити вкрай продуктивний спосіб найменування – аббревіацію, який власне, є проміжним між двома названими, бо словосполучення перетворюється у формально одне слово - аббревіатуру. Розподіл термінів за лексичною довжиною дає підставу для висновку, що серед термінів-

словосполучень фінансово-економічної терміносистеми, яка застосовується при перекладі і складанні фінансової звітності, найбільшу частку складають терміни-словосполучення (74% в українській мові та 75% в англійській мові). Суттєвої різниці у частотності термінів певної категорії не виявлено.

У роботі проведено дериваційний аналіз одиниць фінансової терміносистеми англійської мови. Для фінансової терміносистеми англійської мови характерним є перевага суфіксальних дериватів над префіксальними. Крім того, значна кількість термінів цього типу належить до змішаного префіксально-суфіксального типу. Префіксація в українській терміносистемі представлена одиницями, більшість з яких є іншомовного походження. Термінотворчий потенціал суфіксів значно перевищує словотвірні можливості префіксів.

5. В результаті проведеного номінативного і семантичного аналізу метафоричності термінів економіки, виявлено сім основних областей запозичення слів і словосполучень для метафоричної номінації суб'єктів, об'єктів, явищ і процесів в англійській мові: «світ людини»; «світ об'єктів і їх станів»; «світ точних наук»; «світ оціночних визначень»; «світ просторово-часових орієнтацій»; «світ біології і медицини»; «світ тварин і птахів». Одними з ключових когнітивних моделей формування терміносистеми є метафоризація, синонімія, полісемія, омонімія.

6. При перекладі термінів застосовуються перекладацькі відповідники та різні типи перекладацьких трансформацій. Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквівалента, аналога та описовий переклад. Деякі типи перекладацьких трансформацій, зокрема, калькування, транскрипція, транслітерація є найпоширенішими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. Москва : ЛКИ, 2008. 240 с.
2. Бондарчук Л. Й. Лексико-семантичні трансформації англо-українського перекладу фахової лексики з економіки. URL: <https://www.researchgate.net/.../29539360> (дата звернення: 30.11.2019).
3. Винокур Г. О. О некоторых явлениях в русской технической терминологии. Москва : Московский Лицей, 1994. С. 218–284.
4. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации). Москва : Изд-во МГУ, 2000. 128 с.
5. Гвишиани Н. Б. Язык научного общения: вопросы методологии / Изд. Москва : Издательство ЛКИ, 2008. 280 с.
6. Глушко М. М. Теория и практика английской научной речи. Москва : МГУ, 1987. 239 с.
7. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах.- Москва : Высшая школа, 1987. 103 с.
8. Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. Київ : Наук. думка, 1991. 192 с.
9. Гринев С. В. Введение в терминоведение. Москва : Моск. лицей, 1993. 309с.
10. Грицьків А. В. Міжсистемна взаємодія як чинник термінотворення (на прикладі англомовних фінансових термінів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2004. 20 с
11. Д'яков А. С. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Вид. Дім «КМ Academia», 2000. 218 с.

12. Дуда О. І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитнобанківської справи) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2001. 19 с.

13. Дуднік Т. К. Англомовні запозичення в українській фінансово-економічній термінології та особливості їх перекладу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Лінгвістика», 2013. Вип. 20. С. 241–243.

14. Ивина Л. В. Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем (на примере англоязычной терминологии венчурного финансирования) : учеб.-метод. пособие. Москва : Московский лицей, 2003. 304 с.

15. Карабан В. І. Переклад англійської технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2004. 574 с.

16. Квитко И. С. Терминоведческие проблемы редактирования. Львів : Вища школа, 1986. 151 с.

17. Кияк Т. Р. Нормалізація термінології : стан, проблеми, перспективи // *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: РВВ «Вежа» ВНУ ім. Лесі Українки, 2008. № 4. С. 181–185.

18. Квитко И. С. Лингвистическая семантика. Серия «Новый лингвистический учебник». Москва : URSS, 2004. 352 с.

19. Комарова Ю. А. К проблеме структурно-содержательного описания терминологии языка науки (на материале терминологии английской системы образования). *Филология и человек*. Москва, 2007. №4 С. 65-69.

20. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва : Высшая школа, 1990. 253 с.

21. Крыжановская А. В. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии. Київ : Наукова думка, 1987. 164 с.

22. Лату М.Н. Основные характеристики термина в современном английском языке: эталон и динамика (на материале современного английского языка военно-исторической терминологии). *Вестник*

Пятигорского государственного лингвистического университета, 2009. № 2. С. 93-96.

23. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. Москва : КомКнига, 2006. 382 с.

24. Лотка О. М. Англomовна термінологія фінансово-економічних взаємин : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2000. 20 с.

25. Лотте Д. С. Упорядочение технической терминологии. Москва : Наука, 1994. 119 с.

26. Малевич Л. До проблеми співвідношення наукової і наївної картин світу: термінологічна метафора. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Філологічні науки, 2010. № 89 (1). С. 337–341

27. Мешков О. Д. Семантические аспекты словосложения английского языка. Москва : Наука, 1986. 208 с.

28. Мирам Г., Гон А. Профессиональный перевод. Киев : «Эльга – Ника – Центр», 2003. 273 с.

29. Михайлов А. В. Лосева А.Ф. Терминологические исследования и историзация нашего знания. *Обратный перевод. Русская и западно-европейская культура: проблема взаимосвязей*. Москва, 2000. С. 485-498.

30. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови. Харків : Основа, 1993. 256 с.

31. Никитин М. В. К разработке концептуального аппарата когнитивной семантики. *Сб. науч. трудов Studia Linguistica*. Санкт-Петербург, 2008. № 17: *Язык и текст в проблемном поле гуманитарных наук*. С. 19 – 27.

32. Онуфрієнко Г. Продуктивний іменник термінологічної деривації. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології», 2004. № 503. С. 71-74.

33. Панько Т. І. Від терміна до системи: Становлення марксистсько-ленінської політекономічної термінології у східнослов'янських мовах. Львів : Вища школа, 1979. 148 с

34. Паршин А. К. Теория и практика перевода. Москва : Русский язык, 2000. 161с.
35. Пілецький В. К. Мовна самобутність терміна. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Київ. 2009. Вип. VIII. С. 49-54.
36. Полюжин М. М. Диахронно-семантический аспект префиксального словообразования в английском языке. Москва : Изд-во академии наук, 1992. 265 с.
37. Ребрушкина И. А. Ориентирующие свойства терминов в аспекте происхождения (на материале лингвистической терминологии) // *Вестник ВГУ. Серия : лингвистика и межкультурная коммуникация*. Мордовский государственный университет имени Н. П. Огарёва. Москва, 2013. С. 27-31
38. Реформатский А. А. Мысли о терминологии // *Современные проблемы русской терминологии*. Москва : Наука, 1986. С. 163–198.
39. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва : «Междунар. отношения», 1974. 216 с.
40. Сербиновская Н. В. Формирование и развитие терминологического поля «маркетинг» в русском языке: автореф. дисс. ... к. филол. наук.: Ростов-на-Дону, 2008. 25 с.
41. Симоненко Л. О. До питання розвитку української термінологічної лексикографії // *Вестник Харьковського политехнічного ун-та*. Харьков, 1994. Вып. I. № 19. С. 198–203.
42. Скороходько Е. Ф. Структура термінологічного значення (на матеріалі англомовних термінологій інформатики та маркетингу). *Мысль, слово и время в пространстве культуры: межвуз. сб. науч. тр.* Киев, 2000. Вып. 2. С. 302–311.
43. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : моногр. Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2003. 388 с.

44. Стецюк С. Н. Англомовні запозичення в українській фінансово-економічній термінології. *Проблеми української термінології* : міжнар. наук. конф., 27–29 верес. 2012 р. Львів, 2012. С. 52–54.
45. Суперанская А. В. Общая терминология : Вопросы теории. Москва : УРСС, 2003. 246 с.
46. Суперанская, А. В. Подольская, Н. В. Васильева, Н. В. Общая терминология: вопросы теории. Москва : Либроком, 2009. 248 с.
47. Табанкова В. Д. Логико-понятийный анализ терминологии и его прагматика URL: www.worldwidewords.org/ (дата звернення: 10.09.2019).
48. Татаринов В. А. История отечественного терминоведения. Классики терминоведения. Москва : Московский лицей, 1994. 407 с.
49. Царев П. В. Продуктивное именное словообразование в современном английском языке. Москва : Изд-во Московского ун-та, 1984. 112 с.
50. Чигашева М. А. Исследование терминологической лексики методом семантического поля. *Вестник РУДН. Серия Лингвистика*. Москва, 2004. №6. С. 80-86.
51. Чорновол Г. В. Новітня економічна термінологія та її стилістичне вживання в сучасній українській мові (на матеріалі періодичних видань) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2004. 23 с.
52. . Шапран Д. П. Сучасна українська термінологія маркетингу: семантика та прагматика : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Дніпропетровськ, 2005. 20 с.
53. Швейцер А. Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты. Москва : Либроком, 2009. 216 с.
54. Шпильківська О. В. Багатокомпонентні терміни (терміни–словосполуки) фінансового права в українській та аглійській мові. *Іноземна філологія*. Київ, 2011. № 111. С.747-750.
55. Шмелева О. Ю. Некоторые эволюционные аспекты терминообразования в древне- и среднеанглийский периоды. *Вопросы когнитивной лингвистики*. Москва, 2010. №3. С. 101-109.

56. Alipour, Mohammad & Nooreddinmoosa, Mona. Informality in Applied Linguistics Research Articles: Comparing Native and Non-Native Writings. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*, 2008. 4. 349-373.

57. Cobre M. T. Terminologie et linguistique: la théorie des portes // *Terminologies nouvelles*, 2000. P. 10–15.

58. Danler P. A. Cognitive-pragmatic approach to discourse on the basis of Functional Grammar and Valence Theory: the production and reception of political speeches in Portuguese. *Zeitschrift für Angewandte Linguistik*. Lisboa, 2006. No. 44. P. 16–34.

59. Felber H. Terminology Manual : International Centre for Terminology. Paris : UNESCO and Infoterm, 1984. 540 p.

60. Haviland W. A. Cultural Anthropology: the Human Challenge. Vermont : University of Vermont, 2004. 287p.

61. Hay J. Shifting paradigms: gradient structure in morphology. *Trends in Cognitive sciences*. Amsterdam, 2005. Vol. 9. Issue 7. P. 342 – 348.

62. Hough J. H. Scientific Terminology. New York : Praeger Publishers, 1953. 172 p.

63. Jesus Martinez del Castillo. The Speech Act as an Act of Knowing. *International Journal of Language and Linguistics*. Special Issue : Linguistics of Saying. Vol. 3, No. 6-1, 2015, pp. 31-38.

64. Mann O. Postaveni Slovesa v systému terminologie (Na materiale ruském a Zeském). *Acta Universitatis Carolinae. Slovica Pragensia*, 1964. VI. P. 29–82.

65. Piggott Charles Top 1000 world banks 2009. 24.06.2009. URL: www.thebanker.com/Top-1000/Top-1000-world-banks-2009 (дата звернення: 16.10.2019).

66. Plag I. Word Formation in English. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 264 p.

67. Riggs F. W. Terminology and Lexicography : Their Complementary. *International Journal of Lexicography*. Oxford : Oxford University Press, 1989. Vol.2. P.89–100.

68. Sager J. S. Criteria for Measuring the Functional Efficiency of Term. *Infoterm*. Munich, 1981. Ser.6. P.194–217.

69. Sochor K. Příručka o českém odborném ndzvoslovi. Praha : Olympia Publishing, 1955. P. 16–64.

70. Trimble L. English for science and Technology. A discourse approach. Cambridge : Cambridge University Press, 1992. 189 p.

71. Ungerer F. An Introduction to Cognitive Linguistics. London : Longman, 1996. 306 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

72. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва : Просвещение, 2004. 389 с.

73. Алексеенко Л., Юркевич А. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок: Українськоанглійсько-російський тлумачний словник. Київ : Максимум, 2000. 529 с

74. Загородній А., Вознюк Г. Фінансово-економічний словник. Третє видання, доповнене та перероблене. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 844 с.

75. Словник термінів аналітичного агентства “Stakeholder” з діючих та нових Міжнародних стандартів фінансової звітності. URL: <https://www.stakeholder.com.ua/new/slovník-msfz-ifs-vocabulary.html> (дата звернення: 05.03.2019).

76. Словник фінансово-правових термінів. Київ : Алерта, 2011. 558 с.

77. Dictionary of Finance and Investment Terms: More Than 5,000 Terms Defined and Explained (Barron's Business Dictionaries). Barrons Educational Series, 2018. 912 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

78. Financial Statements of Coca Cola, 2018. 70 p.
79. Financial Statements of Nestle Group, 2018. 148 p.
80. Profit & Loss Statement of Facebook, 2018. 4 p.
81. Apple Income Statement, Balance Sheet, Cash Flow Statement, 2018. 21 p.
82. Intel Income Statement, 2018. 6 p.
83. Загальнодоступна інформаційна база даних НКЦПФР про фінансову звітність підприємств України. URL: <https://stockmarket.gov.ua> (дата зверення: 05.01.2020).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Словник термінів, які використовуються при складанні фінансової звітності
англійською мовою

	Термін англійською мовою	Термін українською мовою
1	Assertion	Твердження
2	Audit matters	Питання, які розглядаються в процесі аудиту; поставлені аудитору завдання від замовника аудиту
3	Accept	1) акцепт; 2) приймати, погоджуватись.
4	Accrete	Амортизувати
5	Accelerated depreciation	Пришвидшена амортизація
6	Antidilution	збільшення прибутку на акцію або скорочення втрат на акцію в результаті припущення про те, що конвертовані інструменти конвертуються, що виконуються опціони або ордери, або що звичайні акції випускаються при дотриманні певних умов.
7	AC (average cost)	Середні витрати
8	Amortised cost of a financial asset or Financial liability	Амортизована вартість фінансового активу або фінансового зобов'язання
9	Audit	Аудит
10	Bank rate	Облікова ставка
11	Base year	Базовий рік
12	Bankruptcy	Банкрутство
13	Benefit	1) прибуток (compare Advantage, Gain, Profit, Return, Increment); 2) користь; 2) зиск; 3) благо; 4) перевага; 5) пільга (also Privilege, Bonus)
14	Contractual cash flow	Договірні грошові потоки
15	Cashgenerating unit	найменша група активів, яка генерує надходження готівки, яка в значній мірі не залежить від припливу готівкових коштів з інших активів або груп активів
16	Cash	Готівкові гроші
17	Charge	Покладати відповідальність, доручати
18	Covenants	Угоди
19	Credit margin	Націнка за ризики неповернення кредиту
20	Carrying amount	Балансова вартість
21	Cost	Первісна вартість
22	Cost of disposal	Вартість знешкодження
23	Customer indebtedness	Кредиторська заборгованість
24	Cash flow deterioration	Зниження рівня грошових потоків
25	Carrying amount of financial asset	Балансова вартість
26	Issuable ordinary shares	Емісійні звичайні акції

27	Corporate customer	Корпоративний клієнт
28	Contract	Контракт, договір
29	Contract asset	Контрактний актив
30	Contract liability	Договірна відповідальність
31	Customer	Замовник
32	Contract assets	Контрактні активи
33	Contingent share agreement	Угода про випуск акцій, яке залежить від задоволення певних умов
34	Credit-adjusted effective interest rate	Ефективна процентна ставка, скоригована за кредитом
35	Credit risk	Кредитний ризик
36	Deleverage	Знищення
37	Default	Відмова від сплати боргу
38	Depreciable amount	Сума, що амортизується
39	Depreciation (Amortisation)	Амортизація
40	Derivative	Похідний цінний папір
41	Dividends	Девіденди
42	12-month expected credit losses	частина довічного очікуваного кредитного збитку, що представляє очікувані кредитні втрати, що виникли в результаті невиконання зобов'язань за фінансовим інструментом, які можуть бути понесені протягом 12 місяців після звітної дати
43	expected cash flows	Очікувані грошові потоки
44	Effective interest rate	Ефективна процентна ставка
45	Expected credit losses	Очікувані кредитні втрати
46	Equity instruments	Інструменти власного капіталу
47	Financial instrument	Фінансовий інструмент
48	Financial asset	Фінансовий актив
49	Financial liability	Фінансова відповідальність
50	Fair value	Справедлива вартість
51	Financial guarantee contract	Договір фінансової гарантії
52	Financial liability at fair value through profit or loss	Справедлива фінансова відповідальність
53	value through profit or loss	Вартість через прибуток чи збуток
54	Forecast transaction	Прогноз транзакцій
55	Gross carrying amount of financial asset	Валова балансова вартість фінансового активу
56	General purpose financial statements (referred to as 'financial statements')	Фінансова звітність загального призначення (фінансова звітність)
57	gross carrying amount of a financial asset	Валова балансова вартість фінансового активу
58	hedge ratio	Коефіцієнт хеджування
59	held for trading	Утримуваний для торгівлі
60	Investment grade rating	Рейтинг інвестиційного класу
61	Investment property	Інвестиційна нерухомість
62	Impairment loss	Збитки від знецінення
63	Instalment	Транш
64	Income	Виторг
65	International Financial Reporting Standards (IFRSs)	Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ)
66	Loan origination	Видача/надання кредиту

67	Lifetime expected credit losses	Очікувані кредитні втрати протягом життя
68	Loss allowance	Резерв втрат
69	Loan facility	Позика
70	Leverage	Система важелів
71	Lifetime expected credit losses on the loan	Очікувані протягом життя кредитні втрати за кредитом
72	loss allowance	Виплати, по'язані з тимчасовою втратою працездатності або з інших причин
73	Mortgage-backed loans	Кредити, забезпечені іпотекою
74	Modification gain or loss	Модифікаційний прибуток чи збиток
75	Nostros	Рахунок ностро.
76	Owner-occupied property	Майно, зайняте власником
77	Options, warrants and their equivalents	Варанти, ордери та їх еквіваленти
78	ordinary share	Звичайна частка
79	Other comprehensive income	Інший сукупний дохід
80	Owners	Власники
81	Provision	Резерв
82	Past due	Забовязаний
83	Potential ordinary share	Звичайна акція
84	Put options on ordinary shares	Договори, які дають власнику право продавати звичайні акції по встановленій ціні за певний період
85	Prudential Ratios	Показники пруденційного нагляду
86	Present value	Приведена вартість
87	Performance obligation	Виконання зобов'язань
88	Profit or loss	Прибуток або збиток
89	Period of use	Період використання
90	past due	Прострочений
91	purchased or originated credit-impaired financial asset	Придбаний або зароджений фінансовий актив із обмеженим кредитом
92	Rebuttable presumption	Припущення, що щось є істиною, поки не буде доведено зворотнього
93	Residential real estate	Житлова нерухомість
94	Recoverable amount	Відшкодована сума
95	Retail customer	Роздрібний клієнт
96	Regulatory authority	Регуляторний орган
97	Revenue	Джерело прибутку
98	Reclassification adjustments	Коригування перекласифікації
99	Reclassification date	Перший день першого звітного періоду після зміни бізнес-моделі, в результаті чого організація перекласифікує фінансові активи.
100	regular way purchase or sale	Регулярний спосіб купівлі чи продажу
101	Transaction costs	Вартість транзакції
102	Senior facility	Генеральна кредитна угода
103	Severity of the loss	Відшкодування втрат (страхувальника)
104	Stakeholder	Зацікавлена сторона, вигодонабувач. Фізична особа або організація, яка має право, частку, вимоги чи інтереси стосовно системи чи її властивостей, які

		задовольняють їх потреби та очікування.
105	Settlement date	Дата розрахунку
106	Stress Testing	Стрес-тестування
107	stand-alone selling price (of a good or service)	Окрема ціна продажу (товару або послуги)
108	Trade date	Дата операції
109	Transaction price (for a contract with a customer)	Вартість угоди (для договору з замовником)
110	Total comprehensive income	Загальний сукупний дохід
111	Unilaterally	В односторонньому порядку
112	Useful life	Термін корисного використання
113	Variable interest rate	Змінна процентна ставка
114	Value in use	Цінність використання
115	Yield	1) річний дохід у вигляді відсотків на вкладений капітал; 2) урожай; ‘ 3) обсяг товару, що випускається

ДОДАТОК Б

Словник термінів, які використовуються при складанні фінансової звітності
українською мовою

№	Термін українською мовою	Тлумачення	Термін англійською мовою
1	Активи	Ресурси, контрольовані компанією в результаті минулих подій, від яких підприємство очікує економічної вигоди в майбутньому.	Assets
2	Активний ринок	На ринку діють банки, брокерські контори або інші установи, що забезпечують постійне котирування цін на продаж та на купівлю цього цінного папера.	Active market
3	Актуарні прибутки (збитки)	Різниця між попередніми актуарними припущеннями і тим, що фактично відбулося, з урахуванням зміни актуарних припущень	Actuarial gains (losses)
4	Актуарні припущення	Демографічні та фінансові припущення, що використовуються для обчислення теперішньої вартості зобов'язання за програмою з визначеною виплатою	Actuarial assumptions
5	Акціонер	власник акцій, учасник акціонерного товариства, який має право на отримання прибутку від діяльності (дивідендів)	Shareholder
6	Амортизація	вартості об'єкта основних засобів або нематеріальних активів протягом строку корисного використання.	Amortization
7	Аудитор	фахівець, який здійснює перевірку податкової та фінансової документації організації або ведуть консультаційну діяльність.	Auditor
8	Баланс (звіт про фінансовий стан)	звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал	Balance sheet (statement of financial position)
9	Балансова вартість активу	вартість, за якою актив відображається у балансі (залишкова вартість, первісна вартість).	The carrying amount of the asset
10	Балансова вартість валюти	Вартість іноземної валюти, визначена за валютним курсом грошової одиниці України до іноземної валюти на дату здійснення господарської операції чи на дату складання балансу.	Carrying amount of currency
11	Банкрутство	Процес, у якому організація, нездатна розрахуватися із кредиторами.	Bankruptcy
12	Бартер	Договір, при якому одна сторона бере на себе зобов'язання передати іншій стороні деяке майно проти зобов'язання іншого	Barter

		боку передати першої майно такої ж вартості.	
13	Біологічний актив	Тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та / або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди.	Biological asset
14	Безнадійна дебіторська заборгованість	Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.	Bad accounts receivable
15	Близькі члени родини	Чоловік або дружина фізичної особи, прямі родичі (діти або батьки) як фізичної особи, так і її чоловіка або дружини, а також чоловік або дружина будь-якого прямого родича фізичної особи або її чоловіка.	Immediate family members
16	Будівельний контракт	Договір про будівництво.	Construction contract
17	Бухгалтерська звітність	Звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів.	Financial statements
18	Вартість використання	Теперішня вартість майбутніх грошових потоків, які, як очікується, виникнуть від використання активу та його ліквідації.	Use value
19	Вартість поточних робіт, виконаних працівником	Збільшення теперішньої вартості зобов'язання за програмою з визначеною виплатою в результаті виконання робіт працівником у звітному періоді.	Value of current fuel contracts
20	Валюта звітності	Грошова одиниця України. Валютний курс - установлений Національним банком України курс грошової одиниці України до грошової одиниці іншої країни.	Reporting currency
21	Валютний курс	вираз ціни грошової одиниці однієї країни в грошових одиницях іншої	Exchange rate
22	Валютний ризик	коливання курсів (валютних курсів) породжують ризик при експортно-імпорتنних операціях.	Currency risk
23	Вартість, яка амортизується	Первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості.	Depreciable cost
24	Витрати	витрати, величина яких не змінюється залежно від зміни обсягу випуску продукції і які фірма повинна сплачувати навіть тоді, коли вона нічого не виготовляє	Costs
25	Витрати (дохід) з податку на прибуток	Загальна сума витрат (доходу) з податку на прибуток.	Income tax expense (income)

26	Відсотковий ризик	Зростання плаваючих відсоткових ставок, передбачених умовами діючих зобов'язань за боргом.	Interest risk
27	Відстрочений податковий актив	Сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах.	Deferred tax asset
28	Відстрочене податкове зобов'язання	Сума податку на прибуток, який сплачуватиметься в наступних періодах з тимчасових податкових різниць, що підлягають оподаткуванню.	Deferred tax liability
29	Відстрочений податок на прибуток	Сума податку на прибуток, що визнана відстроченим податковим зобов'язанням і відстроченим податковим активом.	Deferred income tax
30	Власний капітал	Власні джерела підприємства, які без визначення строку повернення внесені засновниками або залишені ними (засновниками) на підприємстві з уже оподаткованого прибутку.	Equity
31	Власник	Особа, яка має право власності.	Owner
32	Внутрішньогосподарські розрахунки	розрахунки, що виникають у результаті господарських операцій між структурними підрозділами підприємства, виділеними як сегменти з метою розкриття їх доходів, витрат, фінансових результатів, активів та зобов'язань.	Domestic payments
33	Гарантована ліквідаційна вартість:	Сума коштів або вартість інших активів, яку банк очікує отримати від реалізації необоротних активів після закінчення терміну їх корисного використання.	Guaranteed liquidation value:
34	Грошові кошти	Готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання.	Cash
35	Група нематеріальних активів	Сукупність однотипних за призначенням та умовами використання нематеріальних активів.	Intangible assets group
36	Група основних засобів	Сукупність однотипних за технічними характеристиками, призначенням та умовами використання необоротних матеріальних активів.	Group of fixed assets
37	Гудвіл	нематеріальний актив, вартість яких визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання найкращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій.	Goodville
38	Дата балансу	дата, на яку складений баланс банку. Також датою балансу є кінець останнього дня звітного періоду.	Balance date
39	Дата придбання	Дата, на яку контроль за активами, що купуються, переходить до покупця.	Date of purchase

40	Дебітор	юридична чи фізична особа, яка має грошову або майнову заборгованість підприємству, організації чи установі.	Debtor
41	Дебіторська заборгованість	суми, які нараховуються підприємству від покупців за товари або послуги, продані в кредит	Receivables
42	Дивіденди	частина прибутку, яка виплачується емітентом корпоративних прав на користь власників корпоративних прав	Dividends
43	Довгострокова дебіторська заборгованість	Сума, яка нараховується підприємству від покупців за товари або послуги, продані в кредит.	Long-term receivables
44	Довгострокові зобов'язання	Всі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями.	Long-term liabilities
45	Доходи	Грошові кошти або матеріальні цінності, отримані державою, фізичною або юридичною особою в результаті будь-якої діяльності за певний період часу.	Income
46	Дочірнє підприємство	Юридичне самостійне підприємство, що відокремилось від основного (материнського) і засноване ним через передачу частини майна.	A subsidiary company
47	Еквіваленти грошових коштів (грошей)	Короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості.	Cash equivalents
48	Економічна вигода	Потенційна можливість отримання підприємством грошових коштів від використання активів.	Economic benefits
49	Елемент витрат	Сукупність економічно однорідних видів витрат	Cost element
50	Запаси	Продукція виробничо-технічного призначення, споживчі й інші товари, що перебувають на різних стадіях виробництва й обігу, та очікують вступу в процес виробничого або особистого споживання.	Stocks
51	Запозичення	Позики, векселі, облігації, а також інші види короткострокових і довгострокових зобов'язань, на які нараховуються відсотки.	Loan
52	Засновник	Громадянин, який бере участь у створенні юридичної особи.	Founder
53	Збиток	суми втрачених активів, через шкodu втрати, крадіжки або зобов'язання, які виникли, наприклад, у результаті правопорушення.	Loss

54	Звичайна діяльність	діяльність підприємства, а також операції, які її забезпечують або виникають внаслідок здійснення такої діяльності.	Normal activity
55	Звіт про власний капітал	Звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.	Equity statement
56	Звіт про платежі на користь держави	Документ, який містить узагальнену інформацію про діяльність суб'єктів господарювання.	State payments report
57	Звіт про рух грошових коштів	Звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду.	Statement of Cash Flows
58	Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)	Чистий дохід від реалізації продукції.	Income statement (statement of comprehensive income)
59	Знос основних засобів	Сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання.	Depreciation of fixed assets
60	Зобов'язання	Здійснення боржником тієї дії, яку має право вимагати від нього кредитор на підставі зобов'язання, що існує між ними.	Obligation
61	Інвестиційна діяльність	Процес управління всіма аспектами інвестиційної діяльності суб'єкта підприємництва.	Investment activity
62	Іноземна валюта	Кошти у грошових одиницях іноземних держав, міжнародних розрахункових одиницях та у діючій на території України валюті з вільною конверсією.	Foreign currency
63	Інший сукупний дохід	Доходи які не включені до фінансових результатів підприємства.	Other comprehensive income
64	Консолідована фінансова звітність	Фінансова звітність, яка відображає фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів.	Consolidated financial statements
65	Кредитор	Особа або взагалі суб'єкт, один з учасників цивільних правовідносин.	Creditor
66	Ліквідаційна вартість	Сума коштів або вартість інших активів, яку банк очікує отримати від реалізації необоротних активів після закінчення терміну їх корисного використання.	Liquidation cost
67	Міжнародні стандарти фінансової звітності	Стандарти, що затверджуються Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.	International Financial Reporting Standards
68	Накопичена амортизація нематеріальних активів	Сума амортизації об'єкта нематеріальних активів з початку його корисного використання.	Depreciation on intangible assets
69	Національне положення	Нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, що	National accounting standard (standard)

	(стандарт) бухгалтерського обліку	визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку.	
70	Незавершені капітальні інвестиції	Затрати з будівництва (виготовлення), придбання і поліпшення об'єктів основних засобів з початку і до закінчення зазначених робіт та введення об'єктів в експлуатацію	Incomplete capital investment
71	Необоротні активи	Сукупність майнових цінностей, які багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності підприємства.	Non-current assets
72	Оборотні активи	Кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.	Current assets
73	Операційна діяльність	Головний вид діяльності підприємства, з метою здійснення якого воно створене.	Operational activity
74	Пасиви	майно і об'єкти (ресурси), які є на підприємстві, які контролюються підприємством в результаті попередніх (минулих) подій, та використання яких, як очікується, призведе до збільшення капіталу.	Liabilities
75	Первісна вартість	Поняття бухгалтерського обліку основних засобів.	Initial value
76	Підрядник	Організація, що є головним виконавцем договору підряду.	Contractor
77	Пов'язані сторони	Особи, стосунки між якими обумовлюють можливість однієї сторони контролювати іншу або здійснювати суттєвий вплив на прийняття фінансових і оперативних рішень іншою.	Related parties
78	Податковий прибуток (збиток)	Сума прибутку (збитку), визначена за податковим законодавством об'єктом оподаткування за звітний період.	Tax profit (loss)
79	Подія після дати балансу	Подія, яка відбувається між датою балансу і датою затвердження керівництвом фінансової звітності.	Event after balance sheet date
80	Показник	Кількісна характеристика одного або декількох властивостей продукції, що входять до її якості	Indicator
81	Постачальник	Будь-яка юридична (організація, підприємство, установа) або фізична особа, що поставляють товари або послуги замовникам. Постачальник здійснює підприємницьку діяльність відповідно до умов укладеного договору поставки.	Provider
82	Посередник	Особа, мета якого полягає в наданні	Mediator

		послуг зі здійснення комерційних, фінансових операцій, а також щодо врегулювання спірних питань в різного роду відносинах.	
83	Поточна дебіторська заборгованість	Сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.	Current receivables
84	Поточні зобов'язання	Зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.	Current liabilities
85	Похідний фінансовий інструмент	Інструменти, механізм випуску й обігу яких пов'язаний з купівлею-продажем певних фінансових чи матеріальних активів.	Derivative financial instrument
86	Прибуток	Сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.	Profit
87	Примітки до фінансової звітності	Сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію та обґрунтованість статей фінансової звітності.	Notes to the financial statements
88	Ризик ліквідності	Специфічна форма ризику, пов'язаного (зумовленого) з низькою ліквідністю об'єктів інвестування.	Liquidity risk
89	Розкриття	Надання інформації, яка є суттєвою для користувачів фінансової звітності.	Disclosure
90	Роялті	Вид ліцензійної винагороди.	Royalty
91	Рух грошових коштів (грошей)	Звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.	Cash flows
92	Середньорічна кількість простих акцій	Середньозважена кількість простих акцій, які перебували в обігу протягом звітного року.	Average annual number of ordinary shares
93	Справедлива вартість	Сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.	Fair value
94	Стаття	Елемент фінансового звіту	Items
95	Строк корисного використання (експлуатації)	Очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи використовуватимуться підприємством.	Useful life
96	Сукупний дохід	Зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій.	Total income
97	Сумнівний борг	Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її	Doubtful debt

		погашення боржником.	
98	Суттєва інформація	Інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Суттєвість інформації визначається відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності та керівництвом підприємства	Essential information
99	Суттєвий вплив	Повноваження брати участь у прийнятті рішень з фінансової та операційної політики об'єкта інвестування.	Significant impact
100	Теперішня вартість	Грошова вартість майбутніх надходжень чи доходів з поправкою на ставки дисконту (капіталізації).	Present value
101	Тимчасова податкова різниця	Податкова різниця, яка виникає у звітному періоді та анулюється в наступних звітних податкових періодах.	Temporary tax difference
102	Фінансова діяльність	Діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.	Financial activities
103	Фінансова звітність	Бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.	Financial Statements
104	Фінансовий актив	Специфічна форма власності, яка передбачає отримання доходу.	Financial asset
105	Фінансова гарантія	підтвердження того, що третьою стороною буде погашена заборгованість, або будуть виконані зобов'язання.	Financial guarantee
106	Фінансова оренда	господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає придбання орендодавцем за замовленням орендаря основних фондів з подальшою їх передачею у користування орендарю.	Financial lease
107	Фінансове зобов'язання	Кошти, які були позичені суб'єкту декларування, зокрема поворотна безвідсоткова фінансова допомога, отримана і не повернена у звітному періоді суб'єктом декларування.	Financial liability
108	Фінансові витрати	Витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями.	Financial expenses
109	Фінансовий інструмент	Засоби що застосовуються для виконання завдань, передбачених фінансовою політикою.	Financial instrument
110	Хеджування	Засіб обмеження ризику шляхом укладання протилежної угоди.	Hedging
111	Ціновий ризик	Імовірність виникнення непередбачених фінансових втрат від зміни рівня цін на продукцію при проведенні операцій	Price risk

		купівлі-продажу.	
112	Чиста вартість реалізації запасів	Сума, яку очікують отримати приреалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням можливих імовірних втрат на виробництво запасів та їх реалізацію.	Net realizable value of inventories
113	Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості	Сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.	Net realizable value of receivables
114	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.	Net income from sales of products (goods, works, services)
115	Чисті активи	Реальна вартість майна, наявного в товариства, щорічно визначається за вирахуванням його боргів.	Net assets

SUMMARY

The object of the study is defined as terminology of modern English and Ukrainian languages, used in drawing up financial statements on international and national standards.

The main aim of the paper is to identify the structural-derivative, semantic and translation parameters of financial terminology used in the compilation of financial statements, English and Ukrainian.

The key provisions of the terminology were studied by A. C. Dyakov, T. G. Kiyak, A.V. Kryzhanivska, V. M. Laychik, D.S. Lotte, T.A. Kosarevsky, O.O. Reformatskiy, A.V. Superanska, V. D. Tabankova, H. Felber, J. Hay, O. Mann, J. S. Sager and others.

Structural and semantic features of financial terminology of English and Ukrainian languages, which is used in the preparation of financial statements, were revealed. Among the terminological nominees, two main most active structural types can be defined: terms-words and terms-word combinations. The financial terminology of the English language is characterized by the predominance of suffixed derivatives over prefixation. The main method of translation of terms is translation by means of lexical equivalent, analogue and descriptive translation. Some types of translation transformations, transcoding, transcription, transliteration of values, are the most common.

Key words: *term, terminology, financial reporting terms, structural and semantic analysis of financial reporting terms*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Калюжна Ю.В., студентка 2 курсу, форми навчання заочної, факультету іноземної філології, спеціальність 035 філологія, освітньої програми Переклад (англійський), адреса електронної пошти kalyuzhnaya.ju@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Порівняльна характеристика фінансової термінології англійської та української мов (на матеріалі фінансової звітності підприємств)» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ Ю.В. Калюжна